Ruralna politika u Republici Hrvatskoj

Bernatović, Ilija

Master's thesis / Diplomski rad

2013

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of agriculture / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Poljoprivredni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:204318

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek

Repository / Repozitorij:

Repository of the Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek - Repository of the Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

1. UVOD

Proširenje Europske unije na nove članice promijenilo je zemljopisni, politički i gospodarski izgled Europe. Budući da su poljoprivreda i ruralni razvoj u Europskoj uniji regulirani Zajedničkom poljoprivrednom politikom, a različiti stupanj razvijenosti tog sektora starih i novih zemalja - članica dovelo je do toga da su se morali promijeniti neki strateški ciljevi, jer se ti ciljevi nisu mogli ostvariti mjerama koje su bile učinkovite u prijašnjem razdoblju. U politici razvoja Europske unije ruralno gospodarstvo dobiva na sve većem značenju i u posljednje vrijeme postaje sve važnija tema u gospodarskim i političkim raspravama. Što i ne iznenađuje budući da polovina svjetskog stanovništva živi u ruralnim područjima, a razlike u životnim uvjetima između seoskih i gradskih sredina se ne smanjuju, nego naprotiv siromaštvo se vraća u ruralna područja i u industrijski razvijenim zemljama.

I u Europi ruralna područja suočavaju se sa problemima nazadovanja u procesima razvoja, a to se prepoznaje po visokim stopama nezaposlenosti, većoj ovisnosti stanovništva o različitim socijalnim davanjima nego u urbanim sredinama, demografskoj depopulaciji, iznad prosječnom starenju stanovništva, nižoj razini obrazovanja, lošom infrastrukturom, nerazvijenosti nepoljoprivrednog sektora i drugo. Svi ovi gore navedeni problemi također opterećuju i ruralna područja Republike Hrvatske koja čine više od 90% njenog kopnenog dijela u kojima živi oko 47% ukupnog stanovništva.

Kreatori Zajedničke poljoprivredne politike posljednjih godina sve više raspravljaju o pitanjima održivosti okoliša i ruralnog gospodarstva, kvaliteti hrane, zdravlju i dobrobiti životinja i kvaliteti života stanovnika ruralnih područja što je utjecalo da su se ciljevi i prioriteti Zajedničke poljoprivredne politike postupno mijenjali u korist osnaživanja mjera za ruralni razvoj. Što potvrđuje i politika ruralnog razvoja za razdoblje 2007.-2013. godine koju je usvojilo Vijeće za poljoprivredu Europske unije koja ističe tri osnovna cilja:

- porast konkurentnosti poljoprivrednog sektora
- povećanje vrijednosti okoliša i krajobraza kroz potporu upravljanja zemljištem

- povećanje kakvoće života u ruralnim područjima i promicanje diverzifikacije ekonomskih aktivnosti.

U posljednjem desetljeću i u Republici Hrvatskoj sve se veća pažnja posvećuje ruralnom razvoju što dokazuje donošenje novih propisa i razvojnih dokumenata (strategija, regionalni operativni programa i drugo), te provođenje projekata uz financijsku potporu iz domaćih i međunarodnih izvora. Do sada sva ta nastojanja nisu donijela očekivane rezultate u kvaliteti života ruralnih zajednica, koje i dalje prati demografska depopulacija (iseljavaju se vitalne skupine stanovnika), gospodarsko nazadovanje, a razlike u infrastrukturi i uslugama između urbanih i ruralnih prostora postaju sve veće.

U diplomskom radu istraživati će se uloga i značaj ruralnog prostora i ruralnog razvoja za cjelokupni društveni i gospodarski razvoj Republike Hrvatske, kao i uspoređivanje ruralnih politika Republike Hrvatske i Europske unije.

Slika 1. Politika ruralnog razvoja stvara niz društveno-gospodarskih i okolišnih koristi

Izvor: Ruralni razvoj EU nakon 2013., Vodič kroz prijedloge EK, http://www.hmrr.hr (03.12.2012.)

2. METODE ISTRAŽIVANJA

2.1. Ciljevi rada

U diplomskom radu definirani su ciljevi rad:

1. Definirati ulogu i značaj ruralnog prostora i ruralnog razvoja kroz povijesni pregled
2. Odrediti ulogu poljoprivrede i drugih gospodarskih aktivnosti u ruralnom i u ukupnom razvoju Republike Hrvatske
3. Definirati instrumente i mjere agrarne i ruralne politike sa smjernicama za daljini razvoj.

2.2. Hipoteze

U radu su postavljene hipoteze kako slijedi:

1. Razvoj ruralnih područja ima značajan utjecaj na sveukupni društveni i ekonomski razvoj Republike Hrvatske
2. Ruralna politika u Republici Hrvatskoj slijedi trendove i smjernice ruralne politike Europske unije.

2.3. Vrela podataka

U radu su korišteni podaci službenih stranica ministarstava Republike Hrvatske, kao i gospodarski i razvojni programi Republike Hrvatske i Europske unije. Nadalje, korištena je recentna, stručna, znanstvena i informativna literatura koja obrađuje ovu tematiku. Značajan dio literature osiguran je posredstvom Interneta.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

3.1. Zemljopisne i administrativno-teritorijalne karakteristike Republike Hrvatske

Površina Republike Hrvatske iznosi 87.661 km², od čega površina kopnenog područja iznosi 56.596 km², odnosno 64,5% otpada na kopno, a 35,5% na pripadajuće obalno more. Ukupan broj stanovnika je 4.437.460 (prema popisu stanovništva 2001. godine) s prosječnom gustoćom naseljenosti 78 stanovnika/ km². Republika Hrvatska ima 1.246 otoka od kojih je 47 nastanjeno, 9,1% kopna je zaštićeno od čega 78% pokrivaju nacionalni parkovi i parkovi prirode.

Zemljopisni položaj Hrvatske određen je njezinim prirodnim obilježjima. Smještena je gotovo u srcu Europe, na dodiru četiri velike europske cjeline: Mediterana, Panonije, Dinarida i predalpskog prostora. Razlike između ove četiri velike cjeline vidljive su u većim i manjim osobinama zemlje, u reljefu, obliku dolina, a naročito u klimi i njezinoj izravnoj posljedici biljnom pokrovu. Na osnovu gore navedenog prostor Hrvatske možemo podijeliti na sljedeće zemljopisne regije:

- Panonsku regiju
- Planinsku regiju
- Jadransku regiju.

Panonska regija smještena je na južnom djelu planine Karpati i obuhvaća otprilike 47% ukupnog područja države i 64% ukupnog hrvatskog stanovništva. Također je najnaseljeniji dio i s gledišta potencijala poljoprivredne proizvodnje. To je područje s kontinentalnom klimom i oštro definiranim godišnjim dobima.

Tlo, klima i povoljna godišnja izmjena oborina pružaju ovom području dobar prirodni potencijal za uspješnu poljoprivrednu proizvodnju. Veliki dijelovi ovog područja pokriveni šumama povoljan su temelj razvoja šumarstva i jake drvne industrije. Proizvodni kapaciteti primarnog sektora poljoprivrede smještaju velike dijelove

Panonskog područja u vrh hrvatske žitnice, a dobri rezultati postižu se i u uzgoju vinove loze, te proizvodnji vina.

Područje je bogato zalihama nafte i prirodnog plina, kremenog pijeska, glina, termalnim izvorima i drugim bogatstvima. Važna je gospodarska djelatnost proizvodnja hrane, temeljena na razvijenoj poljoprivrednoj stočnoj proizvodnji. Kapaciteti industrije hrane uključuju: proizvodnju šećera, slatkiša, čokolade, kolača, kruha, preradu mlijeka, proizvodnju piva, proizvodnju ulja, preradu voća i povrća, klaonice, preradu mesa, proizvodnju gotovih obroka i aditiva, proizvodnju stočne hrane i tako dalje. Turizam se u Panonskom području razvija u obliku lječilišta, lova i ribolova, rekreacijskog i seoskog turizma. Dobra cestovna i željeznička povezanost s ostalim dijelovima Hrvatske i susjednim zemljama važna je za razvoj regije. Sjeverni i sjeverozapadni dio regije u posljednje vrijeme razvijaju uspješne poduzetničke veze okrećući se Zagrebu, koji kao najveći potrošački centar nudi šire mogućnosti zapošljavanja.

U Panonskom području postoje dvije suprotne tendencije:

- bogate prirodne zalihe i tradicionalno poljoprivredno uspješna područja s jedne strane
- proizvodni kapaciteti devastirani u ratu (naročito u istočnoj i zapadnoj Slavoniji), veliki dio ruralnih površina još uvijek je kontaminiran minama, tranzicijski problemi (nedovršena privatizacija bivših društvenih poljoprivrednih konglomerata, neriješeno pitanje vlasništva korištenja državnog posjeda i tako dalje) s druge strane.

Brdsko-planinska regija uključuje prilično heterogeno područje koje započinje prekrivenim kršem zaleđa karlovca i nastavlja se planinskim masivima Male i Velike Kapele, Gorskom kotarom i Velebitom. Klima je tipično planinska s velikim oborinama koje se godišnje mogu popeti i do 2500-3000 mm. Najčešća oborina je snijeg, a ono što je također tipično za ovo područje jest kratki vegetacijski period. Heterogeno tlo razvilo se na visokim silikatnim stijenama, vapnencu ili dolomitima. Poljoprivreda je prilagođena klimatskim uvjetima, te prevladavaju mala privatna gospodarstva s uzgojem stoke kao glavnom granom gospodarstva. Broj kultura koje se mogu uzgajati u ovom području je mali zbog klimatskih uvjeta, a najčešće su: kukuruz, krumpir, raž i

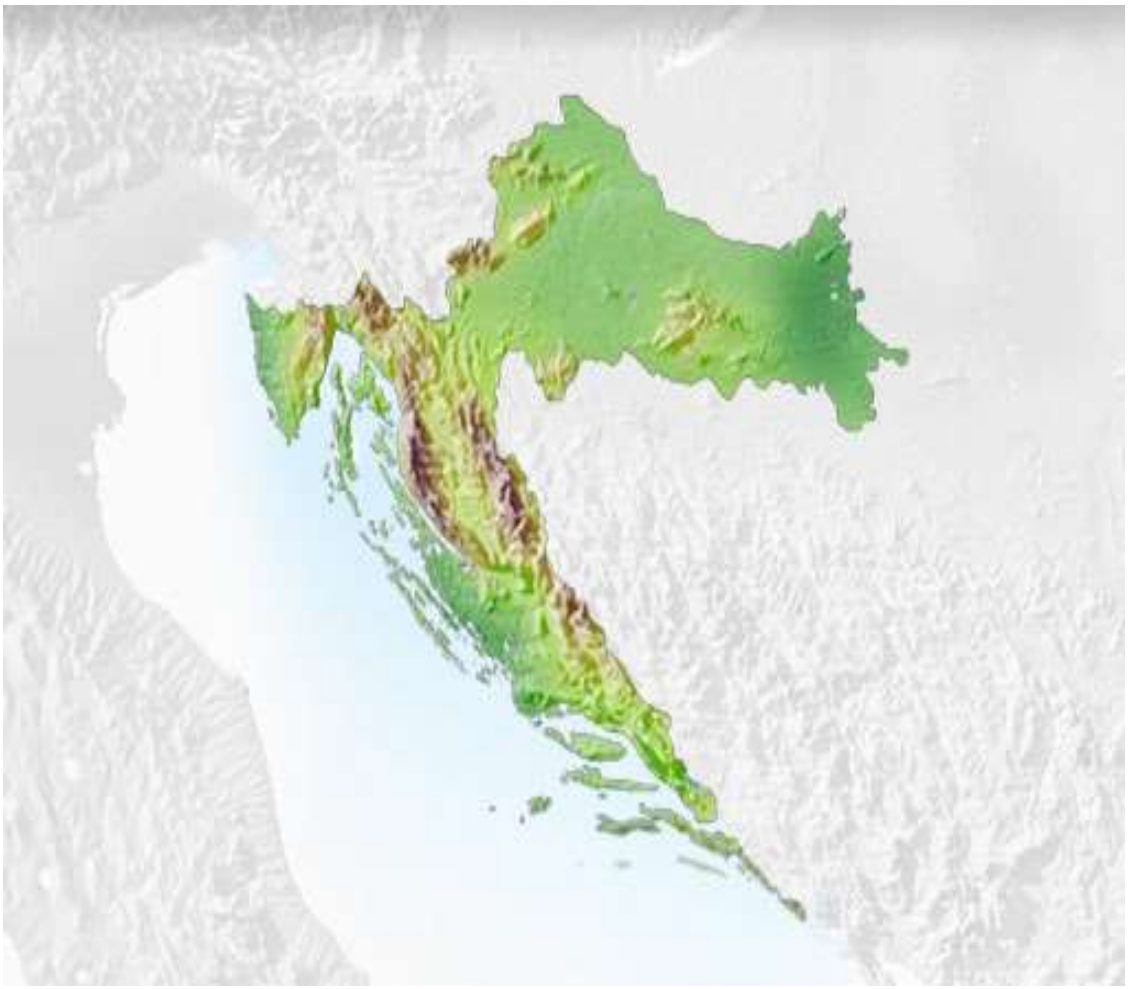
povrće. Poljoprivredna proizvodnja je tradicionalno obimna, a nije se koristilo mnogo kemijskih supstanci i mineralnih gnojiva (potencijalno dobar preduvjet za organski uzgoj biljaka i životinja u kombinaciji s eko-turizmom).

Iako je bogatih prirodnih izvora i obiluje šumama i vodama, niska gustoća naseljenosti i prilično degradirane ruralne infrastrukture kao i ratom devastirani proizvodni kapaciteti za sada otežavaju razvoj ruralnih područja u Planinskom području. Glavni dijelovi ovog područja kao i okolina dobivaju potporu iz državnog proračuna kao područja pod posebnom državnom skrbi.

Jadranska regija uključuje obalno i otočno područje Hrvatske od Istre na sjeverozapadu do Konavala na jugoistoku. Klima je sunčana i vruća: temperature rijetko padaju ispod nule, što je dobro za uzgoj visokokvalitetnih mediteranskih kultura poput maslina, smokava i tako dalje. Geografska lokacija određuje područje kao posebni, složeni prirodni okoliš u kojem postoje otočna, planinska i obalna područja. Turistički sektor je temeljna gospodarska djelatnost u obalnim područjima, a slijede ga sektor trgovine, prometa i telekomunikacija, gradnje i financijskih usluga. Poljoprivreda i industrija ribe imaju dugu tradiciju u velikom dijelu ove regije. Industrija hrane danas čini 50% ukupne industrije u nekim županijama ove regije. Poljoprivredna područja uglavnom se nalaze na ravnim zemljopisnim površinama i depresijama. Prevladavaju privatna gospodarstva s malim proizvodnim parcelama. Turistička i uslužna ponuda regije raznolika je i kvalitetna te osim većih urbanih centara, turistička ponuda uključuje mnoga autohtona tradicionalna mala mjesta u obalnom i otočnom području regije. Trgovina zauzima važno mjesto u ekonomskoj djelatnosti. Jadransko područje je „najurbanija“ regija u Hrvatskoj. Iz ekonomske perspektive njen sjeverni dio izdvaja se iz državnog prosjeka u pozitivnom smislu. U Istri su glavni faktori koji pružaju mogućnost zaposlenja i daljnjeg razvoja vezani uz rad u turističkom sektoru, mediteransku poljoprivredu, industriju ribarstva, čvrsto ustanovljeni poduzetnički duh stanovništva i činjenice da regija nije bila izravno pogođena ratom. Centralni dio Dalmacije međutim još uvijek je teško pogođen posljedicama rata. Brojni proizvodni kapaciteti oslabljeni su ili uništeni no oporavak se očekuje s poboljšanjem u prometnoj infrastrukturi i obnavljanju turizma. Slabo naseljeni otoci kao područja slabijih proizvodnih mogućnosti dodatno su financirana iz državnog proračuna. U južnom dijelu

regije osjećaju se velike posljedice ratnog devastiranja koje znatno usporavaju gospodarski razvoj tog turistički atraktivnog područja.

Slika 2. Zemljopisna karta Republike Hrvatske

Izvor: http://un.mvp.hr/images/05-o-hrvatskoj/5-4-grafika.jpg (01.12.2012.)

Hrvatska je teritorijalno podijeljena na 21 županiju (uključujući grad Zagreb). U Ustavu iz 1990. godine predviđeno je da područje svake županije mora biti takav dio državnog prostora koji odražava povijesne, prometne, gospodarske i druge čimbenike što županiju čini prirodnom samoupravnom cjelinom u okviru Republike Hrvatske. Na osnovu važećeg Zakona o područjima županija, gradova, i općina u Republici Hrvatskoj iz 1997. godine (NN 10/97) teritorij hrvatske države je podijeljen na 20 županija i teritorij

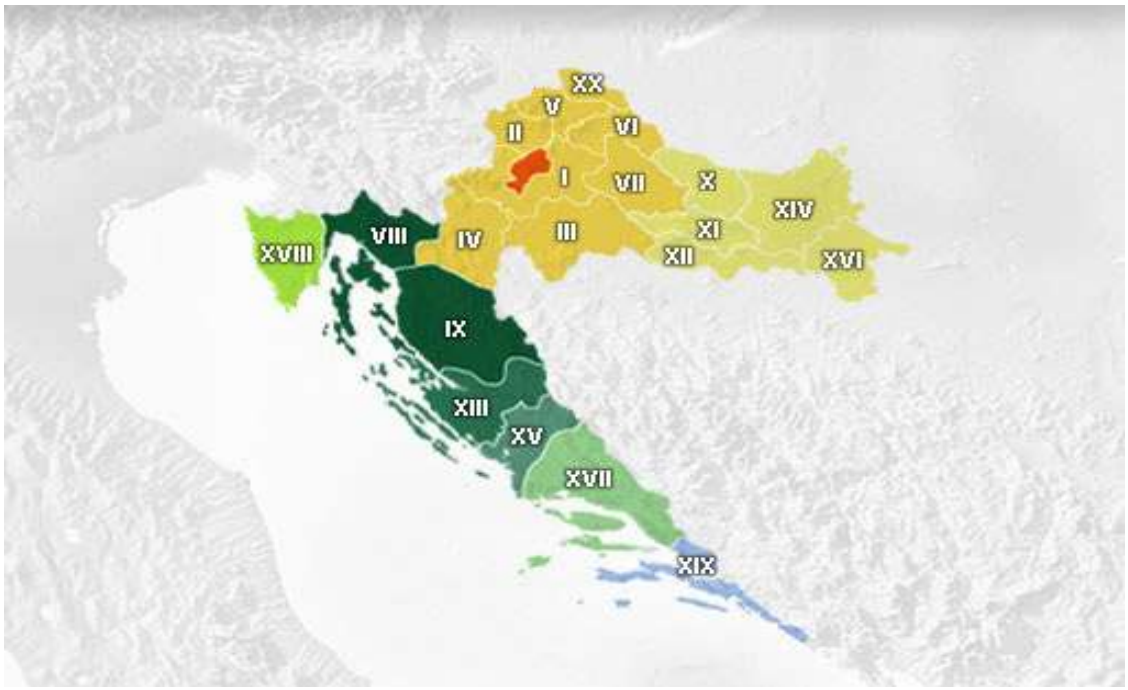
Grada Zagreba kao posebne političko teritorijalne jedinice koja ima status županije. Županija u svom samoupravnom djelokrugu obavlja poslove koji se odnose na:[1]

- obrazovanje
- zdravstvo
- prostorno i urbanističko planiranje
- gospodarski razvoj
- promet i prometnu infrastrukturu
- održavanje javnih cesta
- planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalni i kulturnih ustanova
- izdavanje građevinskih i lokacijskih dozvola
- te ostale poslove sukladno posebnim zakonima.

Odlukom predstavničkih tijela jedinica lokalne samouprave (odnosno općina i gradova) u skladu s njezinim statutom i statutom županije, mogu se pojedini poslovi iz samoupravnog djelokruga općina i gradova prenijeti na županiju.

[1] http://hr.wikipedia.org/wiki/hrvatske_županije (29.11.2012.)

Slika 3. Karta Republike Hrvatske sa županijama

I	ZAGREBAČKA	**XII**	BRODSKO-POSAVSKA
II	KRAPINSKO-ZAGORSKA	**XIII**	ZADARSKA
III	SISAČKO-MOSLAVAČKA	**XIV**	OSJEČKO-BARANJSKA
IV	KARLOVAČKA	**XV**	ŠIBENSKO-KNINSKA
V	VARAŽDINSKA	**XVI**	VUKOVARSKO-SRIJEMSKA
VI	KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	**XVII**	SPLITSKO-DALMATINSKA
VII	BJELOVARSKO-BILOGORSKA	**XVIII**	ISTARSKA
VIII	PRIMORSKO-GORANSKA	**XIX**	DUBROVAČKO-NERETVANSKA
IX	LIČKO-SENJSKA	**XX**	MEĐIMURSKA
X	VIROVITIČKO-PODRAVSKA		GRAD ZAGREB
XI	POŽEŠKO-SLAVONSKA		

Izvor: http://un.mvp.hr/images/05-o-hrvatskoj/5-4-zupanije-grafika.jpg (01.12.2012.)

Republika Hrvatska sastoji se od 550 upravno-teritorijalnih jedinica (lokalne samouprave), 124 grada i 426 općina, s ukupno 6.759 naselja (po popisu iz 2001. godine). Grad je jedinica lokalne samouprave u kojoj je sjedište županije, te svako mjesto koje ima više od 10.000 stanovnika, iznimno ako postoje posebni povijesni, gospodarski i geoprometni razlozi gradom se može utvrditi i mjesto koje na zadovoljava ovaj uvjet. Može obuhvaćati i prigradska naselja s kojima zajedno čini gospodarsku i društvenu cjelinu. Od 124 grada u Hrvatskoj čak njih 55 ima manje od 10.000

stanovnika. Posebnu pažnju treba obratiti na prigradska naselja koja se također susreću s teškoćama vezanim za infrastrukturu jer se nalaze izvan središta.

Slika 4. Veći gradovi u Republici Hrvatskoj

1	ZAGREB	6	OSIJEK	11	SPLIT
2	DUBROVNIK	7	PULA	12	ŠIBENIK
3	GOSPIĆ	8	RIJEKA	13	VARAŽDIN
4	KARLOVAC	9	SISAK	14	VUKOVAR
5	KOPRIVNICA	10	SLAVONSKI BROD	15	ZADAR

Izvor: http://un.mvp.hr/images/05-o-hrvatskoj/5-4-zupanije-grafika.jpg (01.12.2012.)

Da bi se uskladila s regionalnom politikom Europske unije, odnosno da bi zadovoljila kriterije za dobivanje potpore zaostalim regijama, Republika Hrvatska morala je definirati nove teritorijalne jedinice (neadministrativne) koje služe čisto za statističke svrhe, a odgovaraju NUTS (The Nomenclature of Territorial Units for Statistics) klasifikaciji za države članice Europske unije. Svaka europska zemlja podijeljena je na statističke jedinice koje su strukturirane na tri razine po zemlji:[2]

- NUTS I - odgovara statističkim jedinicama u kojima živi od 3-7 miliona stanovnika

[2] http://un.mvp.hr., (01.12.2012.)

- NUTS II - odgovara statističkim jedinicama u kojima živi 800.000-3.000.000
- NUTS III - odgovara statističkim jedinicama u kojima živi 150.000-800.000.

U nekim zemljama (Francuska, Njemačka) postoje odstupanja od zadanih parametara po NUTS klasifikaciji. U tablici 1. može se vidjeti prosječna veličina područja i prosječan broj stanovnika za svaku NUTS razinu.

Tablica 1. Prosječan prostorni obuhvat i broj stanovnika po NUTS jedinicama

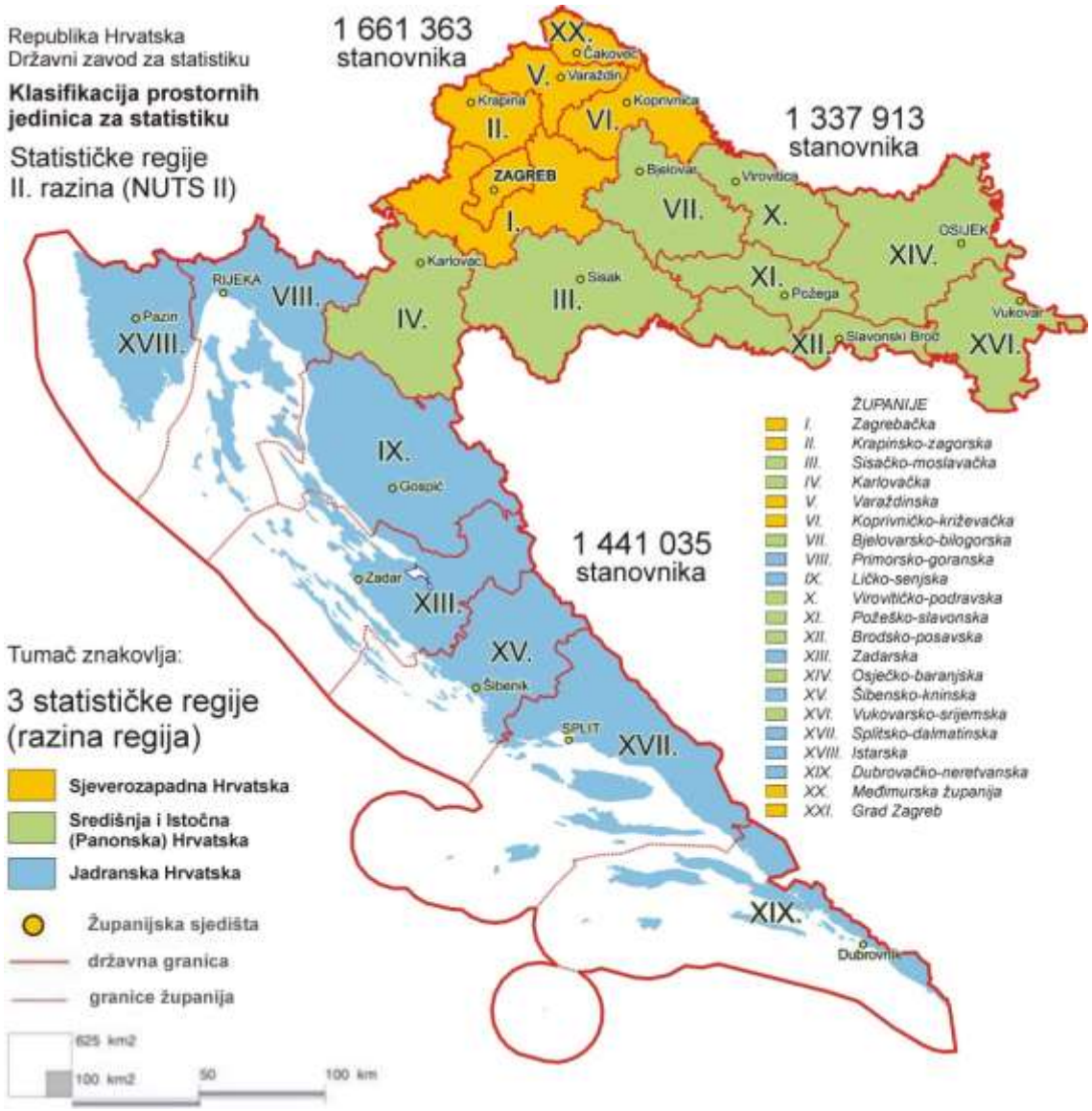
NUTS razina	Prosječna veličina u km²	Prosječan broj stanovnika
NUTS I	34 600	4 860 000
NUTS II	13 400	1 886 000
NUTS III	2 400	331 000

Izvor: Tolić, S., Samozapošljavanje u funkciji regionalnog razvoja, Doktorska disertacija, Ekonomski fakultet Osijek, Osijek, 2007., str. 81

Hrvatska je 2007. godine usvojila Nacionalnu klasifikaciju prostornih jedinica za statistiku koja je usuglašena s EUROSTAT-om odnosno Europskom Komisijom, a odgovara NUTS klasifikaciji zemalja članica Europske unije. Hrvatska je podijeljena na statističke jedinice koje su strukturirane na tri razine:

- NUTS I - cijela Hrvatska
- NUTS II - 3 statističke regije (Sjeverozapadna Hrvatska, Panonska Hrvatska i Jadranska Hrvatska)
- NUTS III - 21 županija.

Slika 5. Klasifikacija prostornih jedinica za statistiku

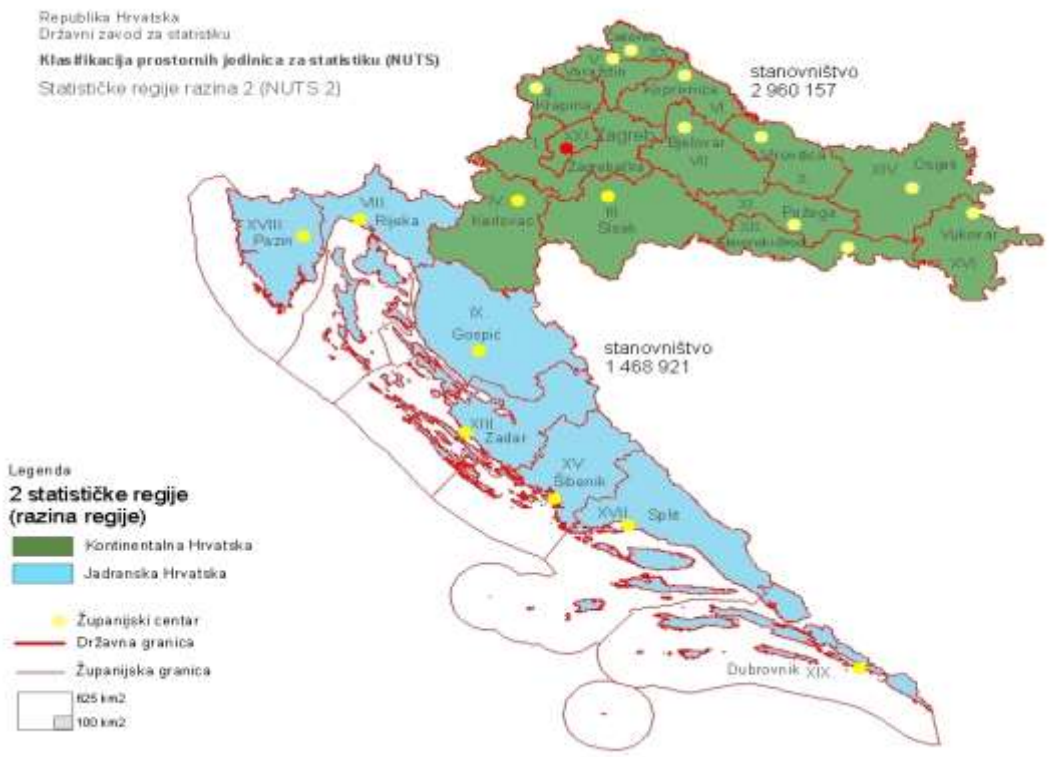
Izvor: http.//www.mrrfeu.hr (02.12.2012.)

S obzirom na BDP po stanovniku (bio bi veći od 75% prosjeka Europske unije), Sjeverozapadna Hrvatska bi u financijskoj perspektivi 2014.-2020. godine izgubila status područja koje potpada pod cilj 1 Kohezijske politike (Konvergencija). Na osnovu tih činjenica Vlada Republike Hrvatske promijenila je na razini NUTS II broj statističkih regija, to jest Sjeverozapadnu i Panonsku Hrvatsku (Središnja i Istočna Hrvatska) spojila se u jednu statističku regiju pod nazivom Kontinentalna Hrvatska. Ta promjena je usuglašena s Eurostat-om, odnosno Europskom komisijom tijekom 2012. godine.

Pa nova klasifikacija prostornih jedinica za statistiku izgleda ovako:

- I - razina prostornih jedinica – cijela Hrvatska
- II - razina prostornih jedinica – 2 statističke regije (Kontinentalna Hrvatska i Jadranska Hrvatska)
- III - razina prostornih jedinica – 21 županija.

Slika 6. Nova klasifikacija prostornih jedinica za statistiku

Izvor: http.//www.mrrfeu.hr (02.12.2012.)

Državni zavod za statistiku kao glavni nositelj sustava službene statistike Republike Hrvatske će novu Nacionalnu klasifikaciju prostornih jedinica za potrebe statistike početi primjenjivati od 01.01.2013. godine. Korištenje nove klasifikacije za potrebe Kohezijske politike počinje od 01.07.2013. godine, odnosno nakon stupanja Republike Hrvatske u članstvo Europske Unije. Republika Hrvatska dijeli se na 2 statističke regije – Kontinentalnu i Jadransku regiju. Sve hrvatske regije biti će pogodne za financiranje u okviru cilja 1 Kohezijske politike (Konvergencija) najmanje do 2027. godine. Nova klasifikacija omogućiti će korištenje 450 milijuna eura do kraja 2013. godine, te preko 1

milijardu eura svake iduće godine. Nova klasifikacija osigurati će veću ukupnu apsorpciju sredstava iz europskih fondova.

3.2. Značajke ruralnog prostora Republike Hrvatske

U ovom poglavlju razmatrat ćemo glavne karakteristike ruralni prostor, ruralnog stanovništva, socijalno-ekonomske situacije, ruralne infrastrukture i poljoprivrede.

3.2.1. Ruralni prostor

Organizacija za ekonomsku suradnju i razvitak (OECD) i Europska unija (EUROSTAT) određuju seoski prostor na temelju gustoće naseljenosti stanovništva. OECD definira prag od 150 stanovnika/km², dok Europska Unija uzima prag od 100 stanovnika/km², za razvrstavanje nekog područja u ruralni prostor. U Hrvatskoj nema službene definicije ruralnih područja, a najčešće se primjenjuje definicija da su ruralna područja sva ona područja koja se nalaze izvan urbanih područja.

Tablica 2. Površina seoskog i gradskog prostora

Broj naselja	OECD kriterij		EU kriterij	
	km²	%	km²	%
Seoski prostor	51.872	91,6	47.895	84,6
gradski prostor	4.731	8,4	8.708	15,4
Prostor ukupno	56.603	100	56.603	100

Izvor: Plan za poljoprivredu i ruralni razvitak za SAPARD program, 2005.-2006.

Ruralni prostor određuju tri glavne značajke: gustoća naseljenosti, način uporabe zemljišta, te identitet zajednice. Ruralna područja imaju nisku gustoću naseljenosti i

relativno mala naselja, a glavnina raspoloživog zemljišta se koristi u poljoprivredi i šumarstvu.

Tablica 3. Prosječna gustoća naseljenosti

Prosječna gustoća naseljenosti	OECD kriterij stanovnika/km²	EU kriterij stanovnika/km²
Seoski prostor	41	34
Gradski prostor	491	325
ukupno	78	78

Izvor: Plan za poljoprivredu i ruralni razvitak za SAPARD program, 2005-2006.

Na regionalnoj razini (NUTS III – županije u Republici hrvatskoj), OECD definira tri skupine područja, ovisno o udjelu stanovništva u regiji koje živi u ruralnim lokalnim područjima:

1. pretežito ruralne regije – više od 50% stanovništva regije živi u lokalnim ruralnim područjima
2. značajno ruralne regije – 15%-50% stanovništva regije živi u lokalnim ruralnim područjima
3. pretežito urbane regije – manje od 15% stanovništva regije živi u lokalnim ruralnim područjima.

Tablica 4. Ruralna i urbana područja, stanovništvo i naselja prema OECD kriteriju

Županija	Pretežito ruralna		Značajno ruralna		Pretežito urbana	
Bjelovarsko-bilogorska	133.084	6,30 %				
Brodsko-posavska	176.765	8,37 %				
Dubrovačko-neretvanska			122.870	7,94 %		
Istarska			206.344	13,34 %		
Karlovačka	141.787	6,72 %				
Koprivničko-križevačka	124.467	5,90 %				
Krapinsko-zagorska	142.432	6,75 %				
Ličko-senjska	53.677	2,54 %				
Međimurska			118.426	7,65 %		
Osječko-baranjska			330.506	21,36 %		
Požeško-slavonska	85.831	4,07 %				
Primorsko-goranska			305.505	19,74 %		
Sisačko-moslavačka	185.387	8,78 %				
Splitsko-dalmatinska			463.676	29,97 %		
Šibensko-kninska	112.891	5,35 %				
Varaždinska	184.769	8,75 %				
Virovitičko-podravska	93.389	4,42 %				
Vukovarsko-srijemska	204.768	9,70 %				
Zadarska	162.045	7,68 %				
Zagrebačka	309.696	14,67 %				
Grad Zagreb					779.145	100 %
Ukupno	2.110.988	100,00 %	1.547.327	100 %	779.145	100 %

Izvor: DZS, 2001.

Hrvatska je definirala i područja s težim uvjetima gospodarenja u poljoprivredi koja se ne odnose samo na ruralni prostor već obuhvaćaju i neke gradove. Ta područja imaju pravo na veće potpore za pojedine namjene, a potpore su osobito usmjerene na slabije razvijena područja, te područja stradala u ratu.

Područja na kojima su se odvijala ratna djelovanja osim niza problema s kojima se susreću (devastirana infrastruktura, nezaposlenost, loša socijalno-ekonomska situacija i slični problemi), tu je i problem zagađenosti minama. Zagađenost minama uzrokuje cijeli niz gospodarskih, razvojnih i socijalnih poremećaja.

Slika 7. Karta lokacije minskih polja u Hrvatskoj 2012. godine

Izvor: http://hcr.hr. (01.12.2012.)

Ukupna veličina minama zagađenog prostora Republike Hrvatske prema podacima Hrvatskog centra za razminiranje je 695 km² (na dan 30. listopada 2012. godine). Minski sumnjivi prostor obuhvaća 12 županija, 96 gradova i općina. Najviše su zagađeni šumski prostori, zatim poljoprivredno-obradive površine, makija, livade i pašnjaci.

Kako u nekim regijama ratom zahvaćena područja čine veliki udio ruralnog teritorija brzina i intenzitet oporavka ovih područja ovisi o općenitom napretku u ruralnom

razvoju pogođene regije. Činjenica da je veliki dio proizvodnih kapaciteta bio uništen, a veliki dio zemlje (djelomično vrlo plodnog poljoprivrednog zemljišta) ne može se koristiti zbog toga što je kontaminirano minama i ima niz socijalnih i gospodarskih posljedica. Minska polja osim izravne opasnosti po ljudski život, koče na niz indirektnih načina životni standard ruralnih stanovnika:[3]

1. veliki dio poljoprivrednog potencijala je neiskorišten što ima negativan utjecaj na poljoprivredni prihod i strukturu gospodarstava
2. postojanje minskih polja odbija domaće i strane ulagače da investiraju u određenu regiju što oslabljuje privatne investicije u regiji, bez investicija nema ni poželjnog punjenja lokalnih proračuna, a samim tim ni dovoljnog investiranja u infrastrukturu
3. potražnja za lokalnim uslugama koje bi moglo pružati stanovništvo regije drastično se smanjuje (na primjer turizam)
4. postojanje minskih polja pojačava negativan imidž čitave države s izravnim posljedicama vezanim uz broj ulagača i turista (u mnogim zemljama Hrvatska je klasificirana kao zemlja koja „nije sigurna“ za turiste).

Iako se poduzimaju napori da se promijeni ova situacija rezultati su daleko od zadovoljavajućih jer Hrvatska svojim tempom deminiranja nije ispunila obvezu koju je preuzela u Otawi da će očistiti cjelokupni svoj teritorij od mina do 2010. godine.

3.2.2. Ruralno stanovništvo

Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2001. godine u Republici Hrvatskoj živi 4.437.460 stanovnika. Početkom 1991. godine u seoskom je naseljima živjelo 2.187.000 ljudi ili 45,7% ukupnog stanovništva Republike Hrvatske, dok popis iz 2001. godine bilježi 1.971.000 seoskog stanovništva, što je 44,4% ukupnog stanovništva Republike Hrvatske.

[3] http://euroinfo.hr., Plan za poljoprivredu i ruralni razvitak za SAPARD program, 2005.-2006., (29.11.2012.)

Na smanjenje seoskog stanovništva u tom razdoblju imali su utjecaj različiti čimbenici kao što su agresija i rat s velikim materijalnim razaranjima, ljudskim žrtvama i socijalnim poremećajima, ali i poratnim tranzicijskim poteškoćama u svim sferama gospodarskog i društvenog života što je pogoršalo i onako lošu demografsku situaciju hrvatskog sela.

Nastavlja se trend demografskog starenja ruralnog stanovništva što će imati za posljedicu pad nataliteta i pad vitalnosti (pad opće stope ekonomske aktivnosti) seoskog, ali i ukupnog stanovništva.

Rat je pogoršao ionako lošu demografsku sliku ruralnih područja zbog gubitaka ljudskih života (većinom aktivnog i reprodukcijski sposobnog stanovništva) i progonstva velikog broja stanovnika tih područja. Po završetku rata većinom su se vratili stariji ljudi na svoja ognjišta, a mladi ili su se snašli u novoj sredini ili se ne žele vratiti zbog loše socijalno-ekonomske situacije na nekad ratom zahvaćenim područjima. To je narušilo i onako lošu dobnu strukturu tih područja koja je jedna od najvažnijih struktura stanovništva, kako za proces demografskog razvitka, tako i za ukupan razvoj ruralnih područja.

Tablica 5. Ruralno stanovništvo u Republici Hrvatskoj (1991.-2001.)

Stanov-ništvo	1991.		2001					
			Administrativni kriterij		OECD-kriterij		EU-kriterij	
	broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
ruralno	2.187.060	45,7	1.971.005	44,4	2.112.085	47,6	1.608.910	36,3
urbano	2.597205	54.3	2.466.455	55,6	2.325.375	52,4	2.828.550	63,7
ukupno	4.784265	100	4.437.460	100	4.473.460	100	4.437.460	100

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede šumarstva i vodnog gospodarstva

U posljednjem desetljeću poljoprivredno stanovništvo se brojčano drastično smanjilo, smanjenje je 39,9%, što je više posljedica biološkog odumiranja i utjecaja rata nego ekonomskih i socijalnih razloga. I prethodnih desetljeća poljoprivredno se stanovništvo smanjivalo, ali pod utjecajem drugih faktora (socijalnih, ekonomskih i drugih).

Između 1991.-2001. godine postotak aktivnog poljoprivrednog stanovništva u ukupnom aktivnom stanovništvu je smanjen s 13,1% na 8,5%. Umanjene su mlađe, a povećane starije dobne skupine. Početkom 90-ih je udio mladih aktivnih poljoprivrednika bio svega 7,7%, dok je gotovo polovica aktivnih poljoprivrednika bila u dobi od 55 i više godina. Zbog takve dobne strukture postoje poteškoće u njegovoj obnovi (biološko samoobnavljanje), fizičkoj vitalnosti, odnosno smanjenju ukupne radne sposobnosti aktivnih poljoprivrednika. Tako nepovoljna dobna struktura poljoprivrednog stanovništva i rat doveli su do toga da se poljoprivredno stanovništvo u posljednjem desetljeću gotovo prepolovilo.

Tablica 6. Poljoprivredno stanovništvo

stanovništvo	Godina			
	1971.	1981.	1991.	2001.
poljoprivredno	1.732.000	715.000	409.000	246.000
nepoljoprivredno	2.994.000	3.886.000	4.375.000	4.191.000
Ukupno	4.426.000	4.601.000	4.784.000	4.437.000

Izvor: Petrač B.:Agrarna ekonomika, Plan za poljoprivredu i ruralni razvitak za SAPARD program, 2005.-2006.

3.2.3. Socijalno-ekonomska situacija ruralnih područja

U ruralnim područjima postotak ljudi koji primaju socijalnu pomoć tri do četiri puta je viši od državnog prosjeka. Usporedba između broja potraživača koji imaju pravo na socijalnu pomoć u razdoblju 1999.-2000. godine pokazuje stabilan rast broja primatelja socijalne pomoći (to jest vidi se porast u ukupnom broju potraživača od 82.171 u 1999. godini na 119.998 u 2002. godini). Iako nije bilo sustavnog nadgledanja siromaštva u Hrvatskoj, rezultati istraživanja o siromaštvu Svjetske banke i Središnjeg ureda za statistiku pokazuju da je 1998. godine u Hrvatskoj bilo oko 10% ljudi ispod nivoa tako zvanog apsolutnog nacionalnog siromaštva (imali su manja primanja od 2.100 eura

godišnje). Veliki udio najsiromašnijih kućanstava živio je u ruralnom području. Postoje određeni tipovi kućanstava koji su posebno bili pogođeni siromaštvom:

- kućanstva koja vodi osoba bez ikakvog obrazovanja ili sa samo osnovnoškolskim obrazovanjem (skoro ¾ siromašnih živi u takvim kućanstvima)
- kućanstva koja vodi starija ili umirovljena osoba (barem 25% starijih ljudi lišeno je mirovine, a ½ prima mirovinu koja se nalazi ispod praga siromaštva)
- kućanstva koja vodi nezaposlena osoba (spadaju u kategoriju visokog rizika, ali nisu najbrojnija među siromašnima)
- kućanstva u ruralnim područjima Slavonije ili središnje Hrvatske (prvenstveno zbog nepovoljne obrazovne strukture rizik siromaštva je nadprosječno visok).

Rizik siromaštva za gore navedene grupe je dva do tri puta veći od prosječnog. Barem 20% siromašnih kućanstava u ruralnim područjima ne primaju nikakav dohodak osim njihovih vlastitih proizvoda. Kućanstva s najnižim primanjima bila su poljoprivredna kućanstva i kućanstva s neobrazovanom domaćicom (nalaze se u sjevernoj Hrvatskoj, Slavoniji, Lici, Kordunu i Banovini). Prihodi obitelji i kućanstava iz ruralnih područja mnogo su lošiji u usporedbi s urbanim područjima. U pretežito ruralnim područjima ljudi bez ikakvih prihoda čine najveći dio stanovništva, to jest 37% ukupnog stanovništva koje živi na tim područjima. U urbanim područjima najveću grupu stanovništva čine oni kojima je prihod od rada glavni izvor sredstava za život (38%). Postotak ljudi kojima je prihod od rada glavni izvor sredstava mnogo je niži za one koji žive u ruralnim područjima (29%). Oni kojima je naknada za nezaposlene glavni izvor prihoda dva puta je veći u ruralnim nego u urbanim područjima. U većini županija udio stanovništva koje prima socijalnu pomoć i živi u ruralnim područjima (između 31-36%) čini se osjetno većim u usporedbi s onim koji žive u urbanim regijama, ovisno o regiji 27-32%.

3.2.4. Ruralna infrastruktura

Pokazatelji koji opisuju opskrbljenost ruralnog stanovništva infrastrukturnim pogodnostima ili pristupom temeljnoj infrastrukturi, na primjer broj telefona na 1.000 stanovnika, broj poštanskih ureda na 1.000 stanovnika, gustoća cesta i željezničke pruge na 100km² i slično mnogo su niži u ruralnim nego u urbanim područjima. Također, životni uvjeti ruralnog stanovništva su u većini regija mnogo lošiji u usporedbi s onim u urbanim područjima (na primjer broj ljudi po boravištu je u većini slučajeva veći u ruralnom području u usporedbi s urbanim područjem u istoj županiji). Drugo, pristup kućanskim pogodnostima, na primjer opremljenost prebivališta wc-om, kupaonicom, električnom energijom, vodom, kanalizacijom i ostalim u ruralnim je kućanstvima puno lošija u usporedbi s urbanim kućanstvima. Najznačajnije razlike između ruralnih i urbanih područja tiču se vezanosti na kanalizacijski sustav i opskrbljenosti tekućom vodom (u većini ruralnih područja otprilike 10% ruralnih kućanstava nema tekuću vodu). U nekim županijama, na primjer Bjelovarsko-bilogorska ili Brodsko-posavska županija, do 24% ili 28% prebivališta koja se nalaze u ruralnim područjima nisu spojena s kanalizacijskim sustavom, a 23% ruralnih kućanstava nema tekuću vodu. Također, dovod električne energije u mnogim ruralnim područjima je nestabilan i uništen brojnim prekidima.

Jedna od prepreka socijalno-ekonomskom razvoju je slabo razvijena mreža lokalnih cesta i neklasificiranih putova. Neklasificirani putovi su površina koja se koristi za promet bilo kojeg tipa i koja je dostupna većem broju korisnika (seoske ceste, poljski i šumski putovi, pristupne ceste i drugi). Jako je važno urediti ove ceste iz više razloga, kao što su gašenje šumskih požara, pristup poljoprivrednom zemljištu interpoliranim u šume, povezivanje gospodarskih objekata sa lokalnim cestama koji po urbanističkim planovima moraju biti izvan naselja i drugo.

3.3. Osnovne karakteristike Hrvatske poljoprivrede

Poljoprivreda je jedan od važnih odrednica razvitka ruralnih područja, zato razvitak poljoprivrede mora biti sukladan ne samo skrbi za razvitak suvremene i tržišne poljoprivrede, već i skrbi o prirodnom okolišu i očuvanju biološke raznolikosti. Iako poljoprivreda u Hrvatskoj nije glavni zagađivač, očekivana uporaba kemikalija naročito

u stočarstvu, doprinijeti će većoj zagađenosti zbog nedostatka suvremenih objekata sigurnih za okoliš. Agronomske mjere zaštite okoliša nisu obuhvaćene Zakonom o državnoj potpori u poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu s iznimkom ekološke proizvodnje.

Ekološka proizvodnja je relativno nova i obavlja se samo na 7408 hektara, ali pokazuje uzlazni trend, a njome se bavilo 257 registriranih poljoprivrednika u 2005. godini.

3.3.1. Poljoprivredno zemljište

U Hrvatskoj poljoprivredno zemljište ima dvojnu strukturu vlasništva. Veći dio poljoprivrednih resursa je u vlasništvu malih obiteljskih gospodarstava (oko 80%), a ostalo je u vlasništvu države. Iako mala poljoprivredna gospodarstva posjeduju većinu poljoprivrednih površina u Republici Hrvatskoj često nisu u mogućnosti da ostvare profit dovoljan za pristojan život i ulaganje u proizvodnju zbog malih površina.

Tablica 7. Raspoloživo poljoprivredno zemljište u 2003. godini prema kategorijama zemljišta i vlasništva

Kategorija	Vlasništvo		
	privatno	Državno	Ukupno
Oranice i vrtovi	1.173.328	286.506	1.459.834
Voćnjaci	65.331	2.543	67.784
Vinogradi	52.516	4.578	57.094
Livade	342.568	53.361	395.729
Pašnjaci	468.711	687.962	1.156.673
Ukupno	2.102.254	1.034.860	3.137.114

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede šumarstva i vodnog gospodarstva

Poljoprivredno zemljište u privatnom vlasništvu obilježava sitan i rascjepkan posjed, što je i najveći ograničavajući čimbenik povećanja konkurentnosti. Stoga se jedan od ključnih dijelova reforme u poljoprivredi odnosi na zemljišnu politiku, čiji je cilj okrupnjavanje posjeda, razvitak tržišta poljoprivrednog zemljišta, privatizacija poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu države.

Tablica 8. Posjedovna struktura obiteljskih gospodarstava u 1991. godini i 2003. godini

Površina (ha)	Do 1 ha	1-3	3-5	5-10	<10	Ukupno
Broj OPG 1991. godine	184.461	184.993	80.441	69.587	13.323	532.805
Udio	34,6 %	34,7%	15,1%	13,1%	2,3%	100,00 %
Broj OPG 2003. godine	227.434	112.062	45.732	42.426	20.878	448.532
Udio	50,7%	25,00%	10,20%	9,40%	4,70%	100,00%

Izvor: Agrarna ekonomika, Ministarstvo poljoprivrede šumarstva i vodnog gospodarstva

Iz tablice je vidljivo da se ukupan broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava smanjio u odnosu na 1991. godinu, ali se povećao broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava do 1ha za oko 43.000, tako da se nastavlja nepovoljan trend još većeg usitnjavanja posjeda.

Posjedovna struktura u kojoj prevladavaju mali posjedi, pa prema tome mala poljoprivredna gospodarstva koja posjeduju veliki broj parcela ograničavajući je činitelj uspješne poljoprivredne proizvodnje. Veličina gospodarstva dolazi do izražaja prije svega zbog utjecaja na:

- organizaciju proizvodnje
- proizvodnu orijentaciju
- stupanj robnosti
- tehničku opremljenost
- primjenu tehnoloških postupaka.
-

Treba istaknuti da gospodarstva do 1 hekta ne zauzimaju značajne zemljišne kapacitete (6,80% obradivih površina), pa je njihov doprinos ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji veoma skroman. Međutim, zabrinjavajuće je što pada broj i proizvodna mogućnost većih obiteljskih gospodarstava.

Prema površini obiteljska poljoprivredna gospodarstva u Republici Hrvatskoj su među najmanjim gospodarstvima u Europskoj uniji. Pošto se u kratkom roku ne može bitno promijeniti posjedovna struktura, smatra se kako bi trebalo naglasiti poticaje i druge poticajne mjere u proizvodnji radno-intenzivnih kultura (voćarstvo, vinogradarstvo, povrtlarstvo i drugo), da bi sitna gospodarstva mogla ostvariti viši stupanj robnosti, a time i veće prihode gospodarstvu.

3.3.2. Struktura poljoprivredne proizvodnje

Struktura poljoprivredne proizvodnje ogleda se kroz biljnu proizvodnju, stočarsku proizvodnju i ribarstvo.

3.3.2.1. Biljna proizvodnja

U 2003. godini žitaricama je bilo zasijano 689.200 hektara, od toga pšenica i kukuruz su zauzimali 55% ukupno zasijanih površina, to jest 612.000 hektara. Većina površina koje su pod pšenicom su u vlasništvu obiteljskih gospodarstava, a njihovi su prinosi manji u odnosu na oranice gospodarskih subjekata (kvaliteta sjetve, manja potrošnja mineralnih gnojiva i sredstava za zaštitu bilja po jedinici površine i drugo). Proizvodnja pšenice postojano se održava na razini od 230 hektara, dok proizvodnja kukuruza ima uzlazni trend te se u posljednje dvije godine ustalila na 406 hektara.

Povrće se uzgaja na 135.000 hektara ili 9,3% zasijanih površina. Godišnja proizvodnja povrća iznosi oko 450.000 tona (ne uključujući proizvodnju krumpira). Krumpir se uzgaja na oko 65.000 hektara i zauzima dominantno mjesto u strukturi proizvodnje povrća. Najvažnije povrće koje se uzgaja na otvorenim poljima u hrvatskoj je grah, kupus, luk, rajčica, paprika i krastavac. Proizvodnju je potrebno drastično povećati kako bi se u Hrvatskoj osigurala kontinuirana opskrba i samodostatnost potreba za povrćem. Svega 40 hektara je pod staklenicima. Plastenici pokrivaju oko 220 hektara. Svega se 10% plastenika grije i to samo u prvoj fazi rasta povrća. Hidroponska proizvodnja povrća je prisutna samo na 4 hektara i većinom se kao supstrat koristi staklena vuna ili piljevina. U prosjeku godišnja proizvodnja iz plastenika i staklenika iznosi 3,5 miliona kilograma.

Voćnjaci zauzimaju 68 tisuća hektara ili 2,2% poljoprivrednih površina, to je vrlo malo s obzirom da Hrvatska ima povoljne klimatske i pedološke uvjete i tradiciju voćarske proizvodnje kako kontinentalnog, tako i mediteranskog voća. Oko 95% voćnjaka je u vlasništvu obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava koji su razbacani na više manjih parcela pa je njihova proizvodnja neproduktivna i sa velikim oscilacijama u kvaliteti i rodu. Prosječna proizvodnja je 161.000 tona. Najvažnije voćne vrste su jabuka, šljiva, breskva, višnja, orah, a od mediteranskog maslina i mandarina. Hrvatska svojom proizvodnjom pokriva samo potrebe za mandarinama. Zato je opravdano poticanje poljoprivrednika na proizvodnju radno intenzivnih kultura, jer bi se time zadovoljila potražnja za povrćem i voćem iz domaće proizvodnje, a ujedno i sitnim gospodarstvima bi se omogućio viši stupanj robnosti, a samim tim i veći prihodi obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu.

U Hrvatskoj je kapacitet skladištenja za voće dosegao 70.000 tona, a procjenjuje se da će u srednjoročnom razdoblju u kojem bi se na obiteljskim gospodarstvima trebala povećati proizvodnja voća doći do manjka skladišnog prostora za 150.000 tona voća. Također je nedovoljan broj objekata skladištenja otprilike 120.000 tona povrća koje se skladišti na određeno vrijeme.

Hrvatska ima 58.813 hektara vinograda, radi 26 vinarija i većih vinskih podruma koji podmiruju 75% ukupne prodaje vina, a ostalih 25% otpada na poljoprivredne zadruge, veće pojedinačne proizvođače i ostale manje proizvođače. Od 2001. godine na snazi je Pravilnik o vinogradima i vinogradarskom katastru kao temelj određivanja veličine područja za uzgoj grožđa i područja za nove potencijalne vinograde. Vodeći partner u izradi projekta vinogradarskog katastra je Hrvatski zavod za vinarstvo i vinogradarstvo. S projektom se započelo u rujnu 2003. godine i on je usklađen s pravilima Europske unije.

Od uljarica se u hrvatskoj prvenstveno proizvodi suncokret, uljana repica i soja. U posljednje dvije godine zabilježen je porast površina zasijanih uljaricama. Ukupne površine zasijane sojom u 2003. godini popele su se na 49.000 hektara, uljane repice 15.524 hektara, a suncokreta se proizvodio na 28.211 hektara. Udio uljarica u strukturi proizvodnje još je razmjerno mali i postoje značajne mogućnosti u povećanju proizvodnje zbog potreba za sirovim uljem i programa proizvodnje biodizela. Hrvatska

bi trebala prije ulaska u Europsku uniju trošiti 10% biogoriva da bi zadovoljila zahtjeve unije.

Proizvodnja šećerne repe u 2003. godini zasnovana je na 27.327 hektara. S obzirom na pedološke i klimatske uvjete, te lokaciju prerađivačkih kapaciteta proizvodnja šećerne repe skoncentrirana je u 5 županija na području Slavonije. Šećerna repa se prerađuje u četiri tvornice šećera dnevnog kapaciteta 19.000 tona. Površine pod šećernom repom bilježe stalno lagani rast prije svega zbog sređene tržne situacije i realnih prerađivačkih potreba.

Duhan se u 2003. godini proizvodio na 5.781 hektar, a početkom devedesetih na oko 7.000 hektara. Smanjenje površina pod duhanom kompenzirano je porastom proizvodnje po jedinici površine od prosječnih 1,36 t/ha u devedesetima do 1,90 t/ha u 2003. godini. Suvremene metode proizvodnje, tražen i priznat domaći sortiment stvaraju pretpostavke održanja i razvoja ove proizvodnje.

3.3.2.2. Stočarstvo

Stočarstvo predstavlja 44% ukupne poljoprivredne proizvodnje. Proces tranzicije, promjene u poljoprivrednoj strukturi, liberalizacija domaćeg tržišta i rat sa svim svojim posljedicama izrazito su utjecali na hrvatsku poljoprivredu u cjelini, a naročito na stočarstvo. U ratom razdoblju (1991.-1995.) ubijeno je oko 120.000 krava i steonih junica što je smanjilo obujam proizvodnje i usporilo prilagodbe tržištu. Tu su još i druge posljedice rata koje su neizravno utjecale na stočarstvo kao što su raseljeno stanovništvo i miniranost područja važnih za stočarsku proizvodnju.

Obiteljska gospodarstva posjeduju oko 78% obradive zemlje i 81% ukupnog stočnog fonda. Prevladavaju male proizvodne jedinice posebice za govedarstvo, svinjogojstvo, ovčarstvo, kozarstvo i uzgoj konja. Veći dio tih malih obiteljskih gospodarstava pripada seljacima starije dobi koji ne vode veliku brigu o razvoju već proizvodnju ostvaruju na postojećoj razini. Takve male proizvodne jedinice postupno nestaju jer ne zadovoljavaju higijensko zdravstvene uvjete proizvodnje, uvjete zaštite životinja na gospodarstvima, a upitna je i konkurentnost takve proizvodnje.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva objavilo je Uredbu koja je usklađena s propisima Europske unije u svezi s uzgojem, skrbi, ekološkim i zdravstvenim aspektima. Usklađivanje proizvodnje s ovim novim propisom biti će postupno, a puna primjena mjera iz Uredbe primjenjivati će se od 2013. godine. Razlog tomu je što te mjere iziskuju velika financijska ulaganja poljoprivrednim proizvođačima, pa se sredstva za prilagodbu osim iz državnog proračuna moraju osigurati i iz pretpristupnih fondova Europske unije.

Tablica 9. Stočna proizvodnja u Republici Hrvatskoj 1999.-2003. godine

	Jedinica mjere	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.
Goveda	000 grla	438	427	428	411	444
Svinje	000 grla	1.362	1.233	1.234	1.286	1.347
Konji	000 grla	13	11	10	8	9
Ovce	000 grla	488	528	539	580	587
Koze	000 grla	78	79	93	97	86
Perad	000 grla	10.871	11.256	11.747	11.665	11.778

Izvor: Agrarna ekonomika B. Petrač, 2000.

Govedarstvo je najznačajnija grana stočarstva i jedna od najvažnijih grana poljoprivredne proizvodnje. Goveda su veliki potrošači biljnih proizvoda, a njihova uporaba u govedarstvu će ih oplemeniti i povećati prihode. Većina stoke, krava i junica se nalazi na malim gospodarstvima. Takvi proizvodni sustavi s malim stadima ne donose dovoljno prihoda i ne mogu zadovoljiti sve proizvodne uvjete zbog čega mnogi odustaju od proizvodnje.

Tablica 10. Veličina gospodarstava za uzgoj goveda u Republici Hrvatskoj

Muzne krave	1-3	4-10	11-15	16-20	>20	Ukupno
Broj gospodarstava	59.018	16.505	1.013	276	147	77.039
Udio u gospodarstvima	76,6%	21,53%	1,31%	0,36%	0,20%	100,00%

Izvor: Plan za poljoprivredu i ruralni razvitak za SAPARD program, 2005.-2006.

Iz tablice je vidljivo da prevladavaju male proizvodne jedinice kada su u pitanju krave muzare, gdje više od 76% gospodarstava drži do tri krave pa se može zaključiti da imaju problema zadovoljiti standarde proizvodnje i dobrobiti životinja. Unatoč smanjenju broja krava i gospodarstava proizvodnja mlijeka raste zahvaljujući povećanju prosječne proizvodnje po kravi koja je dostigla količinu od 2.750 litara, a 1990. godine je iznosila 1.932 litre.

U posljednje vrijeme se stavlja naglasak na kvalitetu mlijeka. Središnji hrvatski laboratorij za ispitivanje mlijeka je u cijelosti usuglašen sa zakonodavstvom Europske unije. Dok velika gospodarstva lako uspijevaju zadovoljiti zahtjeve propisane za kvalitetu mlijeka, to nije uvijek slučaj kod mnogih manjih proizvođača koji ne uspijevaju provesti učinkovit sustav proizvodnje. Zbog toga je u narednom razdoblju bitno da se podrži uspostava modernih gospodarstava ili pruži pomoć postojećim u unapređenju njihovih postojećih objekata.

Program Vlade za razvoj gospodarstava koji se primjenjuje od 2004. godine omogućuje poljoprivrednicima da pod povoljnim uvjetima izgrade novo gospodarstvo ili prilagode postojeće objekte da odgovaraju standardima Europske unije u ekološkom i higijenskom smislu i standardima dobrobiti životinja. Hrvatski poljoprivrednici u ove svrhe koriste i sredstva iz pretpristupnog fonda SAPARD, a od 2007. godine iz programa IPARD.

Svinjogojstvo zauzima 35,90% stočarske proizvodnje. Kao i govedarstvo organizirano je u male proizvodne jedinice na obiteljskim gospodarstvima (1-5 krmača) koji čine 75% ukupne proizvodnje.

Tablica 11. Struktura obiteljskih gospodarstava s više od 5 krmača

Broj krmača		5-7	8-10	11-15	16-20	21-50	51-100	>100
Gospo-darstva	Broj	4.576	3.284	811	293	220	32	6
	%	49,62	35,7	8,79	3,18	2,39	0,35	0,07

Izvor: Ministarstvo šumarstva i vodnog gospodarstva, 2006.

Mali improvizirani objekti za čuvanje svinja sa zastarjelom proizvodnom tehnologijom ne osiguravaju uvjete pravilnog čuvanja životinja. Imaju problema s otpadom, naročito s gnojem i slabim genetskim potencijalom životinja.

Iz ovih razloga svinjogojstvo nije u skladu s minimalnim standardima Europske unije. Kako se očekuje da će se potrošnja svinjetine u narednom razdoblju povećati, a Hrvatska već i sad uvozi svinjetinu potrebna je hitno povećati proizvodne kapacitete koji će zadovoljiti standarde Europske unije ili prilagoditi postojeće.

Peradarstvo je važna grana stočne industrije koja proizvodi visoko kvalitetu i jeftinu hranu. Udio peradarstva iznosi oko 7% ukupne poljoprivredne proizvodnje, odnosno 18% stočne proizvodnje, te je u ovoj proizvodnji dostignuta samodostatnost. Proizvodnja je organizirana u velikim proizvodnim jedinicama u vlasništvu nekolicine proizvođača koji surađuju sa specijaliziranim obiteljskim gospodarstvima, naročito u proizvodnji peradarskog mesa. Većina proizvodnih jedinica je izgrađena u vrijeme kada su kriteriji gradnje i pažnja posvećena dobrobiti životinja bili značajno niži, pa sada ne zadovoljavaju standarde Europske unije. Iako prevladavaju velike proizvodne jedinice i u ovom su sektoru potrebne promjene u proizvodnji, posebno u području čuvanja životinja, stvaranje boljih zdravstveno-higijenskih uvjeta u objektima, ekoloških uvjeta i ispunjavanju svih uvjeta za dobrobit životinja. Sve te promjene bit će veoma skupe, a

proizvođači će trebati pomoć u prilagodbi, a prijelazno razdoblje trajati će do 2013. godine.

3.3.2.3. Ribarstvo

Ribarstvo u Hrvatskoj obuhvaća slatkovodnu akvakulturu, ulov slatkovodne ribe, morsku akvakulturu, ulov morske ribe, prerada ribe i ostalih morskih organizama kao i cjelokupna kontrola i inspekcija. U Republici Hrvatskoj ribarstvo ima mali udio u BDP-u, ali igra važnu ulogu u društveno-ekonomskoj situaciji velikog broja ljudi. Unatoč niskoj vrijednosti, ribarstvo omogućava zapošljavanje na otocima i kontinentu, posebno u ruralnim područjima. Izuzev uzgoja tune koji se nedavno počeo razvijati u Hrvatskoj, ukupni udio ribarstva u BDP-u je manji od 1,0%. Ukupni izvoz morske i riječne ribe u 2003. godini iznosio je 116.662.201 USD, a uvoz 87.899.995 USD pa je ribarstvo jedan od samo nekoliko sektora proizvodnje hrane u Republici Hrvatskoj s pozitivnom trgovinskom bilancom. Ipak zbog tranzicijskih problema, gubitka bivšeg tržišta, carinskih ograničenja, te nezadovoljavanje standarda tržišta Europske unije, većina od 55 bivših solana i prerađivačkih tvrtki za morske proizvode je zatvorena. Četiri velika društva Adria Zadar, Sardina Postira, Mirna Rovinj i Ledo imaju licence za izvoz na tržišta Europske unije što znači da zadovoljavaju važne higijenske i zdravstvene standarde. Mala i srednja poduzeća na zadovoljavaju standarde Europske unije najviše zato što su objekti za proizvodnju stari, oprema zastarjela i ne zadovoljavaju higijenske i ekološke standarde Europske unije. Veliki proizvođači koji su ovlašteni da izvoze na tržišta Europske unije imaju problema da udovolje potrebama potrošača za ponuđenim proizvodima, njihovoj kvaliteti i označavanju. Uzrok tome je nedostatak novčanih investicija u tim poduzećima.

Očekuje se da će mjere programa IPARD pomoći ovom sektoru u njegovu razvoju, modernizaciji proizvodnje, ostvarenju standarda, te smanjenju štetnog utjecaja na okoliš. Naročito je uzgoj tune izazvao je zabrinutost u lokalnim područjima zbog negativnog utjecaja na okoliš. Ekološke inspekcije farmi riba koje su započele s radom 2001. godine, sve su učestalije.

Prosječna potrošnja ribe po stanovniku u Hrvatskoj jedva dostigne 10 kilograma, a razlog tomu je nedostatak dobro organiziranog tržišta, te nedostatak obalne

infrastrukture s objektima za hlađenje, zamrzavanje i skladištenje. Očekivanja su da bi mjere IPARD programa trebale povećati kapacitete cijelog sektora i tako osigurati opskrbu svježom ribom i sirovinama za tržište i prerađivačku industriju, osigurati kvalitetu i zaštitu potrošača.

Prerađivačke tvornice i lučki objekti su smješteni u naseljenim područjima i stoga se posebna pažnja pridaje rješavanju ekoloških problema za čije se rješavanje također očekuje pomoć od pretpristupnih fondova. Ako se ne dobije podrška i ako se ograniči privlačenje stranih kredita, tada veliki broj riboprerađivačkih kapaciteta neće zadovoljiti standarde Europske unije s higijenskim i ekološkim uvjetima i doći će do njihovog nestajanja.

3.4. Poljoprivredna i ruralna politika Europske unije

Poljoprivrednu i ruralnu politiku Europske unije promatrat ćemo kroz povijesni pregled Zajedničke poljoprivredne politike i njeno postupno prelaženje u okolišnu i ruralnu politiku s novim smjernica u razdoblju od 2014. – 2020. Godine.

3.4.1. Povijesni pregled razvitka Zajedničke poljoprivredne politike

Ukratko, povijest Zajedničke poljoprivrede je sljedeća:[4]

- Rimski ugovor definira opće ciljeve Zajedničke poljoprivredne politike (1957.godine)
- Načela Zajedničke poljoprivredne politike postavljena na Konferenciji u Stresi u srpnju 1958. godine
- Godine 1960. šest zemalja-članica usvaja mehanizam Zajedničke poljoprivredne politike, a dvije godine kasnije, 1962., Zajednička poljoprivredna politika stupa na snagu
- 1962. godine utemeljenje sustava Zajedničkog tržnog organiziranja
- 1964. godine po prvi put ustanovljene zajedničke cijene
- 1968. godine Mansholtov plan;

[4] http://agr.unizg.hr., Predavanja iz modula „Agrarna i ruralna politika I“ (29.11.2012.)

- 1970.-1980. godine programi ruralnog razvitka
- 1988. godine Briselsko Europsko vijeće
- 1992. godine Mac Shary reforma Zajedničke poljoprivredne politike
- 1999. godine Agenda 2000., uz financijski sporazum 2000.-2006.
- 2003. godine Srednjoročna revizija ZPP („Mid –term Review“).

Zajednička poljoprivredna politika ustanovljena Rimskim ugovorom 1957. godine, predstavljala je temelj tadašnje Europske ekonomske zajednice koju su činile Francuska, Zapadna Njemačka, Italija, Nizozemska, Belgija i Luksemburg. Zemlje Europske ekonomske zajednice imale su namjeru Zajedničkom poljoprivrednom politikom smanjiti rizik od nestašice hrane koja je u Europi bila prisutna neposredno nakon Drugog svjetskog rata, te člankom 39. Rimskog ugovora definiraju ciljeve.

Ciljevi Zajedničke poljoprivredne politike:[5]

- podizanje poljoprivredne produktivnosti promicanjem tehničkog napretka, racionalnog razvoja poljoprivredne proizvodnje i optimalnog korištenja proizvodnih faktora, posebno radne snage
- osiguranje životnog standarda za poljoprivrednu populaciju, osobito podizanje primanja osoba koje se osobno bave poljoprivredom
- sigurnost opskrbe tržišta
- osiguranje poljoprivrednih proizvoda za potrošače po razumnim cijenama.

Osim ciljeva zacrtanih Rimskim ugovorom, na Konferenciji u Stresi 1958. godine postavljaju se tri načela na kojima se temelji Zajednička poljoprivredna politika.

Tri načela Zajedničke poljoprivredne politike:

1. slobodan protok poljoprivrednih proizvoda unutar Europske unije, koji se dostiže zajedničkim cijenama, općom zabranom potpora, te usklađivanjem tehničkih propisa

[5] Ornela Mikuš i sur.: Smjernice zajedničke poljoprivredne politike Europske unije nakon 2013.

2. povlastice kojima proizvodi Europske unije imaju prvenstvo na unutarnjem tržištu u odnosu na uvozne, što se postiže uvoznom zaštitom
3. zajedničko financiranje poljoprivrednih programa.

Zbog sve većih tržnih viškova 1968. godine rastu pritisci za reformom Zajedničke poljoprivredne politike, a prijedlozi reforme su objedinjeni u dokumentu „Memorandum o reformi Zajedničke poljoprivredne politike“ poznatiji pod nazivom „Mansholtov Plan“. Taj plan je kao jedno od rješenja problema predlagao potpore poljoprivrednicima da se prestanu baviti poljoprivredom tijekom sedamdesetih godina i da se barem pet milijuna hektara dotad obrađivanog zemljišta isključi iz proizvodnje. Međutim, konkretne reforme nisu provedene, i dalje je ostao problem neprestano rastućih robnih viškova, rasla su financijska izdavanja za skladištenje i damping (dumping), a visoko intenzivna poljoprivreda negativno je utjecala na okoliš.

Tek 80-ih godina provode se mjere da bi se smanjili tržišni viškovi preko konkretnih ograničenja (uvode se kvote), te provode se mjere i protiv negativnih utjecaja na prirodni okoliš, a 1988. godine uvedena je mjera koja je imala za cilj potaknuti poljoprivrednike da ne proizvode „set aside“ (ostaviti sa strane).

Prve veće reforme Zajedničke poljoprivredne politike počele su početkom 90-ih godina, a u stručnom radu „Od zajedničke agrarne do zajedničke okolišne i ruralne politike“ Snježana Tolić, Krunoslav Zmaić i Slavica Pušić dijele te reforme u tri velika vala.

Tablica 12. Veće reforme Zajedničke poljoprivredne politike

Reforme ZPP-a	Predmet financiranja
I val reformi: "MacShary reforma" od 1992.–1995. i urugvajska runda GATT-a od 1995.	• Smanjenje direktnih plaćanja kao potpora cijenama • Uvođenje kompenzacijskih plaćanja kao potpora dohotku • Prelevmani se transformiraju u fiksne carine, definiran prag minimalnog uvoza na 5% • Subvencionirani izvoz na svjetsko tržište smanjen za 21% u odnosu na realizirani prosjek za razdoblje 1986.-1990. g., a jednako tako budžetski rashodi za tu namjenu za 36%
II val reformi: (Agenda 2000) 2000.-2006.	• Snaženje konkurentnosti poljoprivrednih proizvoda na unutarnjem (europskom) i svjetskom tržištu • Rast životnog standarda osoba koje žive od poljoprivrede, male farme • Stvaranje zamjenskih poslova i drugih izvora prihoda za poljoprivredu. • Osmišljavanje nove politike razvoja sela – II stup ZPP-a • Implementacija ekološkog načina promišljanja • Poboljšanje kvalitete i sigurnosti hrane • Pojednostavljenje poljoprivrednog zakonodavstva i decentralizacija administracije s ciljem pojednostavljivanja i transparentnosti
III val reformi: - u primjeni od 2007.-2013.	• Konkurentan poljoprivredni sektor (neovisan o subvencijama) • Proizvodne metode koje rezultiraju kvalitetnim proizvodima i koje skrbe o okolišu • Diversifikacija poljoprivrede koja doprinosi ljepoti krajobraza • Aktivna ruralna zajednica koja stvara i održava zaposlenost • Jednostavnija i razumljivija poljoprivredna politika • Jasnije razdvajanje odgovornosti između EU i država članica • Jasna dobrobit za društvo od trošenja poljoprivrednog proračuna

Izvor: Tolić, S., Zmaić, K., Pušić, S.: Od zajedničke agrarne do zajedničke okolišne i ruralne politike

Zbog mogućnosti probijanja predviđenog proračuna za poljoprivredu prije kraja 1991. godine Uprava za poljoprivredu Europske Komisije je pripremila dokument s analizama problema i prijedlozima reforme. Upravo je ta reforma označila prekretnicu u razvoju Zajedničke poljoprivredne politike i nazvana je „MacSharry reforma“. Osim već gore navedenih reformi u tablici 12. predložene su i neke strukturne mjere: poticaji za ranije umirovljenje, poticaji za poljoprivrednike koji uvažavaju zaštitu okoliša i poticaji za pošumljavanje.

Europska komisija 1997. godine predlaže reformu Zajedničke poljoprivredne politike „Agenda 2000.“ koja je poslužila kao temelj za razvoja poljoprivrede Europske unije u razdoblju 2000.-2006. godine. To je najopsežnija reforma u povijesti Zajedničke poljoprivredne politike i označila je zaokret u vođenju poljoprivredne politike od cjenovne podrške ka izravnim plaćanjima i prilagodbu mjera za nadzor ponude, te uvodi se drugi stup – politika ruralnoga razvoja.

Posljednja reforma stupa na snagu u studenom 2008. godine unutar programskog razdoblja 2007.-2013. godine. Cilj joj je modernizacija i pojednostavljenje Zajedničke poljoprivredne politike, te iznalaženje mogućnosti za rješavanje problema s kojima se suočava poljoprivreda Europske unije kao što su klimatske promjene, bolje gospodarenje vodama, zaštita biološke raznolikosti, te proizvodnja koja manje šteti okolišu.

3.4.2. Pristup Europske unije ruralnom razvoju

Politika ruralnog razvoja je komponenta Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije. Više od pola stanovništva Europske unije živi u ruralnom području, koje pokriva 90% područja Europske unije. Analiza ruralnih regija koju su prije petnaestak godina izradile zemlje Europske unije utvrdila je da postoje tri skupine problema po kojima se mogu podijeliti ruralna područja:

1. pritisak modernog života zahvaća ruralna područja lako dostupna iz velikih gradova ili uz glavne prometnice i Sredozemno priobalje. Ona su uglavnom gusto naseljena, gospodarski razvijena (intenzivna, onečišćujuća poljoprivreda, nečisti industrijski pogoni), s brojnim sekundarnim rezidencijama, turističkim i rekreacijskim objektima, razvijenim uslugama, brojnim domaćinstvima s mješovitim izvorima prihoda.
2. ruralno propadanje, jer svi koji mogu i žele, napuštaju selo, ostaju stariji, pada natalitet, a mortalitet raste. To snižava standard života i kulturu stanovanja. Poljoprivredno zemljište se zapušta. Obiteljski posjedi su u pravilu mali i ne osiguravaju punu zaposlenost. Radnih mjesta izvan poljoprivrede je premalo, pa je malo domaćinstava s dvojnim izvorom prihoda, što generira siromaštvo. Sve to obilježava područja udaljenija od gradova.

3. položaj marginalnog područja, teže pristupačnoga (otoci, planine). Znakovi su slični ruralnom propadanju, ali naglašeniji. Razvojni izgledi su slabi, jer je ulaganje u osnovnu socijalnu i tehničku infrastrukturu izrazito skupo, te mu je upitna racionalnost.

Odgovor na ove probleme Europska unija pokušava dati reformom Zajedničke poljoprivredne politike 1997. godine poznatim kao „Agenda 2000.“, koja ustanovljuje održivi okvir za buduća ruralna područja diljem Europske unije, nadopunjujući reforme u tržišnom sektoru u promicanju konkurentnog, višefunkcionalnog poljoprivrednog sektora, a ruralna politika postaje drugi stup zajedničke poljoprivredne politike. U reformi koja je započela 2003. godine, a primjenjuje se od 2005. godine dolazi do podjele Europskog fonda za smjernice i jamstva u poljoprivredi na Europski poljoprivredni fond za jamstva i Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj. Krajem 2005. godine Vijeće za poljoprivredu Europske unije usvaja temeljitu reformu politike ruralnog razvoja za razdoblje 2007.-2013. godine, koja će se zasnivati na tri osnovne teme, u skladu sa tri osi (axes) definirane novim propisima, koji se odnose na ruralni razvoj:

- porast konkurentnosti poljoprivrednog sektora
- povećanje vrijednosti okoliša i krajobraza kroz potporu upravljanja zemljištem
- povećanje kvalitete života u ruralnim područjima i promicanje diverzifikacije gospodarskih aktivnosti.

Četvrta, dopunska osovina, je LEADER osovina, koja je inspirirana LEADER inicijativom u zajednicama, i čiji je cilj implementacija lokalnih strategija za ruralni razvoj preko lokalnih javno-privatnih partnerstava. Veći dio sredstava će biti stavljen na raspolaganje za ruralni razvoj preko smanjenja direktnih plaćanja farmama i transfera ovih sredstava za ruralne razvojne mjere (u praksi poznatih kao modulacija). Zemlje članice će u budućnosti obavezno morati da primjenjuju modulaciju, što samo po sebi znači smanjenje za 5% u usporedbi sa 2007. godinom svih direktnih isplata koje prelaze 5.000 eura godišnje.

LEADER[6] je kratica za „Veze između akcija u ruralnom razvoju“, inicijativa LEADER se počela provoditi 1991. godine. Postojale su tri generacije Leader-a :

- Prva - LEADER I inicijativa (1991.-1993.)
- Druga - LEADER II inicijativa (1994.-1999.)
- Treća - LEADER+ inicijativa (2000.-2006.).

Tijekom tog vremena zemlje članice imale su samostalne LEADER programe s odvojenim financiranjem na razini Europske unije. U programskom razdoblju Europske unije 2007.-2013. godina LEADER više nije poseban pristup, već dio zajedničke politike, što znači da će biti integriran u opće nacionalne i regionalne programe ruralnog razvoja.

LEADER potiče lokalne ruralne zajednice na istraživanje novih načina promišljanja i djelovanje kako bi postali i ostali konkurentniji, najbolje iskoristili svoje resurse, razmjenjivali svoja iskustva i znanja, pronalazili projektne partnere. Prepoznato je da sama poljoprivreda ma koliko bila razvijena nije u stanju riješiti sve probleme ruralnog razvitka, nego da treba očuvati okoliš i stvoriti pretpostavke za zapošljavanje lokalnog stanovništva. Da bi se u svemu tome uspjelo potrebna su posebna znanja, vještine, odgovarajuće tehnologije i usluge.

Za potpunije razumijevanje načina primjene LEADER pristupa bitno je usvojiti sedam ključnih načela:[7]

1. pristup baziran na području, što znači prepoznavanje povezujućih osobitosti zajedničkog ruralnog prostora, odnosno područja više jedinica lokalne samouprave;
2. organizacija i ustroj lokalnih partnerstava i osnivanje lokalne akcijske grupe;
3. priprema i provedba zajedničke lokalne strategije koja sadrži povezujuće ciljeve i projekte;
4. povezivanje dionika iz različitih sektora za provođenje zajedničkih projekata, naglasak je na inovacijama;

[6] Kratica s francuskog „Liaison entre action de developement rural“
[7] Tolić, S., Europska ruralna politika: podržavajući modul za preobrazbu hrvatskog društva, 2010.

5. poticanje pristupa „odozdo“ u odlučivanju i donošenju odluka na lokalnoj razini kroz uključivanje svih zainteresiranih lokalnih partnera;
6. objedinjavanje svih mogućnosti za provedbu lokalnih, interregionalnih i trans – kooperativnih projekata;
7. poticanje umrežavanja u cilju stimuliranja kooperativnosti i razmjene znanja od lokalne do transnacionalne razine.

Pristup baziran na temelju područja uspješno funkcionira zato što omogućuje bolju koordinaciju aktivnosti koje odgovaraju stvarnim potrebama odabranog područja i njegovoj lokalnoj konkurentnoj prednosti. A da bi se projekti uspješno provodili na odabranim područjima mora postojati dovoljno kvalitetnih ljudskih, financijskih i ekonomskih resursa koji bi sproveli održivu lokalnu strategiju, ta područja ne moraju se nužno podudarati sa unaprijed definiranim administrativnim granicama.

Bottom – up pristup („odozdo“) znači da lokalni čimbenici sudjeluju u donošenju odluka vezanih za strategiju i određivanje prioriteta koji bi se trebali provesti na njihovom lokalnom području, a to su u pravilu društvene i ekonomske interesne grupe i predstavnici javnih i privatnih institucija.

Stvaranje lokalnih partnerstava, nazvanih lokalne akcijske grupa (LAG) je originalan i važan dio LEADER-a. Lokalne akcijske grupe imaju zadatak osmišljavanja i provođenja lokalnih razvojnih strategija, donošenja odluka o raspodjeli raspoloživih financijskih sredstava i upravljanje tim sredstvima. Lokalne akcijske grupe mogu biti učinkovite u stimuliranju lokalnog održivog razvoja iz sljedećih razloga:[8]

- agregiraju i kombiniraju ljudske i financijske resurse iz javnog sektora, privatnog sektora, civilnog i dobrovoljnog sektora,
- udružuju lokalne aktere u zajedničke projekte i multi-sektorske aktivnosti u cilju postizanja sinergije, zajedničkog vlasništva, i kritične mase potrebne za unapređenje ekonomske konkurentnosti područja,

[8] http://pbiro.hr, (27.11.2012.)

- jačaju dijalog i suradnju između različitih ruralnih aktera, koji često imaju malo iskustva u zajedničkom radu, putem smanjenja potencijalnog konflikta i olakšavajući pregovaračke solucije kroz konzultacije i diskusije,
- olakšavaju, kroz interakciju različitih partnera, proces adaptacije i promjene u poljoprivrednom sektoru.

Lokalna akcijska grupa pokrivati će ruralno područje koje ima više od 5.000 i manje od 150.000 stanovnika uključujući manje gradove, te gradove s manje od 25.000 stanovnika. U strukturama odlučivanja lokalni akcijski grupa najmanje 50% čine članovi koji predstavljaju društvene, gospodarske partnere, civilna društva i udruge. Minimum od 20% su predstavnici lokalnih vlasti. Upravno tijelo lokalnih akcijskih grupa treba biti reprezentativno osiguravajući dobnu raznolikost (barem bi jedan član trebao biti mlađi od 25 godina) i ravnopravnost spolova – najmanje udio od 30% žena.

Dionici koji su najčešće uključeni u lokalne akcijske grupe su predstavnici:

- lokalne samouprave i javnih institucija
- profesionalnih organizacija i saveza (poljoprivrednika, poduzetnika i slično)
- udruga (omladine, žena i drugih)
- pružatelja usluga u kulturi, zajednici, uključujući medije
- poduzeća, zadruga
- viđeniji pojedinci.

LEADER je multisektoralni razvojni program, lokalne razvojne strategije koje se provode pomoću LEADER-a moraju sadržavati aktivnosti nekoliko sektora. U slučajevima kada se aktivnosti provode unutar jednog sektora, trebaju postojati veze između ekonomskih, društvenih i okolišnih aktera.

Da bi se navedena načela LEADER-a provela u praksi, to jest da lokalni ljudi osmišljavaju održive razvojne strategije i sudjeluju u aktivnostima, treba napraviti nekoliko osnovnih koraka u procesu provedbe:[9]

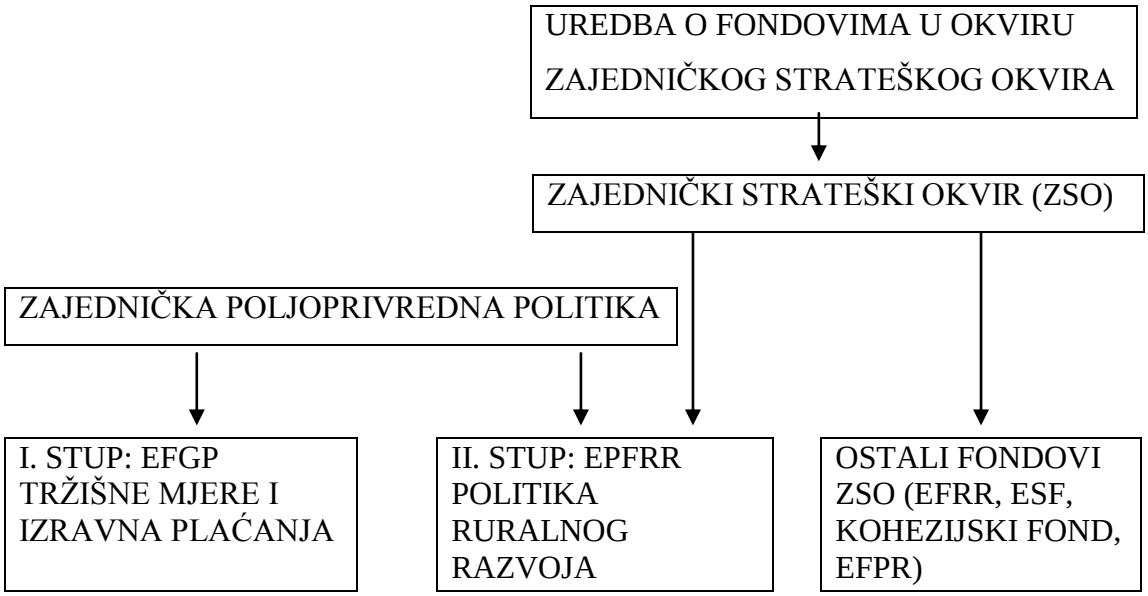
[9] http://odraz.hr, (03.12.2012.)

- jačanje sposobnosti lokalnih dionika za projektno razmišljanje, partnersko provođenje aktivnosti, financijsko upravljanje projektima i drugo
- okupljanje lokalnih partnera
- analiza područja
- stvaranje partnerstva
- priprema strategije lokalnog razvoja.

3.4.3. Politika ruralnog razvoja Europske unije nakon 2013. godine

Europska komisija je osmislila prijedloge za provedbu politike ruralnoga razvoja za razdoblje od 2014.-2020. godine i nakon nekoliko analiza i konzultacijama s dionicima i drugim institucijama prijedlozi su objavljeni u listopadu 2011. godine i uključuju nacrt Uredbe o potporama za ruralni razvoj u okviru Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR). Prijedlozi su usko povezani sa strategijom EUROPA 2020., u kojoj je predviđena veća integracija politika Europske unije u ruralnim područjima.

Slika 8. Prikazuje politike ruralnoga razvoja Europske unije

Izvor: Regionalni razvoj EU nakon 2013., Vodič kroz prijedlog europske komisije

U skladu sa strategijom Europa 2020., te ukupnim ciljevima ZPP-a, glavna misija politike ruralnog razvoja EU u razdoblju 2014.-2020. godine može se definirati kroz tri dugoročna strateška cilja koji trebaju pridonijeti:[10]

- konkurentnosti poljoprivrede;
- održivom upravljanju prirodnim resursima i klimatskim mjerama;
- prostorno uravnoteženom razvoju ruralnih područja.

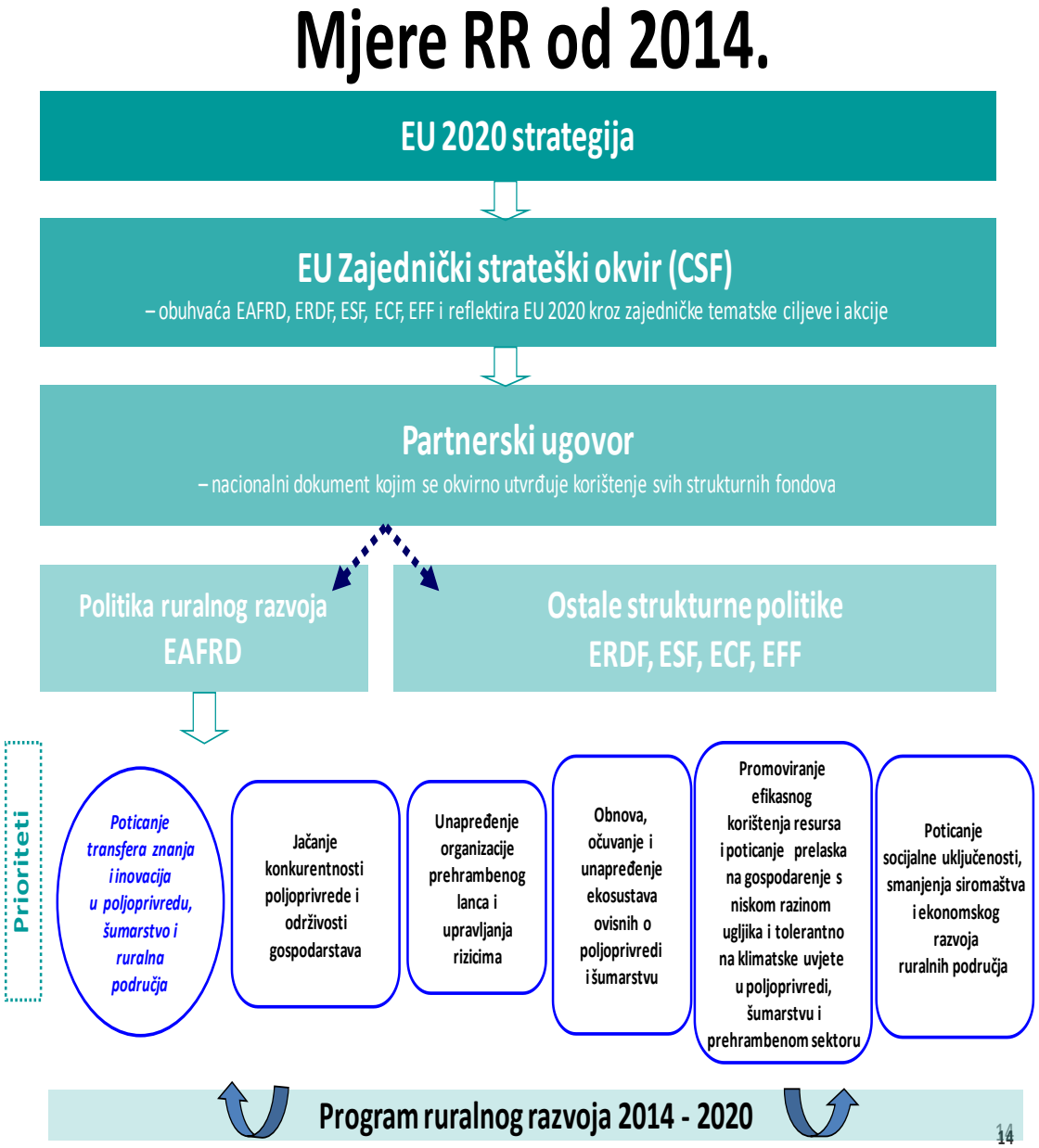
Politika ruralnoga razvoja u Europskoj uniji temelji se na znanju i inovacijama, održivosti i uključenosti, pa su za potrebe upravljanja provedbom politika ruralnoga razvoja predloženi prioriteti programa ruralnoga razvoja kojima odgovaraju određena područja djelovanja. Realizacija predloženih prioriteta i područja djelovanja Europskog poljoprivrednog fonda ruralnoga razvoja provoditi će se u kombinaciji s drugim fondovima Europske unije koji također pokrivaju razvoj ruralnih područja.
Prijedlog prioriteta i područja djelovanja programa ruralnoga razvoja u razdoblju 2014.-2020. godine:

- poticanje prijenosa znanja u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima
- jačanje konkurentnosti svih oblika poljoprivrede i jačanje održivosti poljoprivrednih gospodarstava
- promicanje organizacije prehrambenih lanaca i upravljanja rizicima u poljoprivredi
- obnova, očuvanje i unapređenje ekosustava ovisnih o poljoprivredi i šumarstvu
- promicanje učinkovitog korištenja resursa i podrška prijelazu na gospodarstvo s niskom emisijom ugljikovog dioksida, otpornom na klimatske utjecaje u poljoprivredi, prehrambenom i šumarskom sektoru
- promicanje društvene uključenosti, smanjenja siromaštva i gospodarskog razvoja u ruralnim područjima.

Ako se žele ostvariti zadani ciljevi politike ruralnoga razvoja Europske unije, ta politika mora biti na istoj razini s drugim politika Europske unije, samo tako će se ostvariti i ciljevi strategije EUROPA 2020.

[10] Ruralni razvoj EU nakon 2013., Vodič kroz prijedloge europske komisije, Izvorna publikacija dostupna je na web-stranici Europske mreže za ruralni razvoj (ENRD) http://errd.ec.europa.eu (30.11.2012.)

Slika 9. Politika ruralnoga razvoja od 2014. godine

Izvor: www.hgk.hr, Jurišić, Ž., Politika ruralnoga razvoja, Zagreb, 5. prosinac 2011. (01.12.2012.)

Novi pravni mehanizam nazvan Zajednički strateški okvir predložen je kako bi omogućio upravo takvu koordinaciji između politika Europske unije koje utječu na razvoj ruralnih područja. Zajednički strateški okvir jedan je od temeljnih alata kojima će se nakon 2013. godine olakšati zajedničko funkcioniranje financijskih instrumenata Europske unije koji obuhvaća Europski poljoprivredni fond ruralnoga razvoja (EPFRR),

Europski fond regionalnoga razvoja (EFRR), Europski socijalni fond (ESF), Kohezijski fond (KF), Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR).

Slika 10. Novi pristup kroz Zajednički strateški okvir važan je korak naprijed za koordinaciju fondova Europske unije u ruralnim područjima

Izvor: www.//hmrr.hr, Regionalni razvoj EU nakon 2013., Vodič kroz prijedlog europske komisije (03.12.2012.)

3.5. Ruralna politika u Republici Hrvatskoj

Od 1995. godine strategije koje su usmjerene na razvitak Hrvatske poljoprivrede ne bave se isključivo razvojem poljoprivrede kao djelatnosti, nego se odnose na cijeli ruralni prostor. Mjere poljoprivredne i ruralne politike prilagođavaju se i nastoje se što više uskladiti sa standardima Zajedničke poljoprivredne politike. Zakoni koji reguliraju razvoj poljoprivrede i ruralnog prostora:

- Zakon o državnoj potpori poljoprivredi i ruralnom razvoju
- Zakon o brdsko-planinskim područjima
- Zakon o područjima od posebne državne skrbi

- Zakon o otocima.

U osmišljavanju i provedbi politike ruralnoga razvoja Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnoga razvoja (MPRRR) ima vodeću ulogu. Ubrzanje razvoja ruralnih područja uključuje multifunkcionalni koncept, to jest u ruralni razvoj uključuju se i druga državna tijela. Osim Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja najznačajnija su:

1. Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva (razvoj malog i srednjeg poduzetništva u ruralnim područjima)
2. Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva (regionalna razvojna politika, infrastruktura, šumarstvo)
3. Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture (prometna povezanost, elektroničke komunikacije, infrastruktura)
4. Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva (pitanja zaštite okoliša, prostorno planiranje)
5. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (jačanje obrazovnog sustava u ruralnim područjima, s posebnim naglaskom na neformalno obrazovanje)
6. Ministarstvo kulture (očuvanje i nadzor bioraznolikosti i cjelovitosti ekosustava i krajobraza unutar i izvan zaštićenih područja)
7. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi (jačanje sustava zdravstvene i socijalne skrbi u ruralnim područjima)
8. Ministarstvo turizma (razvoj turizma u ruralnim područjima).

Politika ruralnoga razvoja ima za cilj da zaustavi razvojno zaostajanje ruralnih područja učinkovitim korištenjem svih njihovih resursa. Obilježja ruralnog prostora i stanovništva koje živi na tim područjima su: visoka prosječna dob, niska stopa obrazovanja, nedostatak stalnih prihoda, velika stopa nezaposlenosti, nezadovoljavajuća opremljenost osnovnim uslugama i infrastrukturom, nesređena imovinska situacija što sve ima za posljedicu odlazak mlađeg i radno sposobnog stanovništva. Da bi se odredili prioriteti i strateški ciljevi politike ruralnoga razvoja koja ima za cilj zadržati

stanovništvo u ruralnim područjima i izjednačiti kvalitetu života u ruralnim i urbanim područjima potrebno je stvaranje liste glavnih prednosti i snaga, kao i prijetnji i slabosti ruralnih područja Republike Hrvatske.

Tablica 13. Snage, slabosti, prigode i prijetnje ruralnih područja Republike Hrvatske

Snage (S)	**Slabosti (W)**	**Prigode (O)**	**Prijetnje (T)**
Očuvani okoliš	Slabija dostupnost fizičke infrastrukture u odnosu na urbana područja	Stabilni makroekonomski pokazatelji na razini države	Spor proces strukturnih reformi
Raznolikost krajolika	Niža razina društvene infrastrukture u odnosu na urbana područja	Izgrađenost autocesta i razvoj telekomunikacija	Depopulacija i starenje stanovništva u ruralnim područjima
Kulturno i povijesno nasljeđe	Financijski i organizacijski slabe jedinice lokalne samouprave	Novi trendovi u turističkoj potražnji	Izrazito neujednačen regionalni razvoj
Postojanje tradicijskih vještina i proizvoda	Napuštena naselja i zapuštene poljoprivredne površine	Povoljan geografski položaj RH	Spori napredak razminiranja u područjima koja su bila zahvaćena ratom
Šumska područja s potencijalom za lovni turizam i iskorištenje drva	Niža razina obrazovanosti u odnosu na urbana područja	Jačanje multifunkcionalne uloge poljoprivrede i ruralnog prostora u društvu i gospodarstvu	Niska zaposlenost i viša ovisnost o transferima u ruralnim područjima
Raznovrsnost poljoprivredne proizvodnje	Nizak stupanj (samo)inicijative na lokalnoj razini	Jačanje sektora proizvodnje energije iz obnovljivih izvora	Nedostatak koordinacije između programa i aktivnosti u ruralnim prostorima
Sektor malog i srednjeg poduzetništva u razvoju	Slabo razvijeno gospodarenje otpadnim vodama i otpadom	Trend decentralizacije u politici ruralnog i regionalnog razvoja EU	Niski stupanj organizacije civilnog društva i lokalnih inicijativa
Uzlazni trend ruralnog turizma	Manjak iskustva i znanja o programima ruralnog razvoja	Horizontalno i vertikalno povezivanje radi povećanja konkurentnosti	Visok udjel ekološki ranjivih područja
Skupine i pojedinci s	Usitnjenost i razjedinjenost	Promjene u svijesti potrošača glede prehrane,	Problemi vlasništva nad nekretninama i tržišta

iskustvom u razvojnom regionalnom planiranju	poduzetničkih inicijativa	zaštite životinja i očuvanja okoliša	nekretnina
Porast poduzetničkih inicijativa	Nedostatak radne snage u ruralnim područjima	Širenje tržišta bez trgovinskih barijera	Odbojnost prema ruralnom u društvenom sustavu
Centralizirani nadzor nad šumskim resursima		Pretpristupni i drugi programi EU	

Izvor: Strategija ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2008.-2013., MPRRR (01.12.2012.)

Na osnovu rezultata prijašnjih istraživanja i izvršene SWOT analize ruralnih područja, Strategijom ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2008.-2009. godine određeni su strateški ciljevi ruralnoga razvoja Republike Hrvatske:[11]

1. poboljšanje konkurentnosti poljoprivrednog i šumarskog sektora
2. očuvanje, zaštita i održiva uporaba okoliša, krajolika, prirodnog i kulturnog naslijeđa
3. poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima i proširenje gospodarskog programa ruralnog gospodarstva
4. poboljšanje učinkovitosti institucijskog okruženja .

U Strategiji ruralnoga razvoja Republike Hrvatske opisana je i vizija ruralnoga razvoja:

Vizija ruralnog razvoja:

Ruralno područje RH je područje privlačno za sve njegove stanovnike i posjetitelje, poželjno i ugodno za život, rad i boravak.

Strategija polazi od pretpostavke da korjenite promjene u razvoju ruralnog prostora Hrvatske traže bitno poboljšanje uvjeta za rad i život stanovništva na tom prostoru.

[11] http://www.mps.hr, Strategija ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2008.-2013., MPRRR (01.12.2012.)

Vizija razvoja ruralnog područja Hrvatske uključuje:

Kvaliteta življenja ruralnog stanovništva neprekidno se poboljšava, a razlike u životnom standardu između ruralnog i urbanog stanovništva se smanjuju; Ruralna područja su vitalna i privlačna mjesta za život i rad, s razvijenim raznolikim gospodarskim mogućnostima u skladu s lokalnim uvjetima i obilježjima; Dinamičkim vezama između sela, manjih gradova i gradskih područja, ruralna područja doprinose razvoju gospodarstva u cjelini; Ruralna područja sposobna su brzo se prilagoditi gospodarskim, društvenim, kulturnim, ekološkim i tehnološkim promjenama i potpuno se integrirati u tržišno gospodarstvo; Ruralna područja razvijaju se održivo održavanjem ravnoteže između gospodarskog napretka, očuvanja okoliša i društvene stabilnosti ruralnih zajednica.

3.5.1. Pretpristupni programi i potpore

Hrvatska je svoju ruralnu politiku prilagođavala i usklađivala sa smjernicama Europske unije, odnosno od kada je bila u mogućnosti koristiti predpristupne programe Europske unije svoju je poljoprivrednu i ruralnu politiku prilagođavala strateškim prioritetima tih pretpristupnih programa.

Pretpristupni program SAPARD (Special Accesion Programme for Agriculture & Rural Development – Posebna pretpristupna pomoć za poljoprivredu i ruralni razvoj) izravno se tiče poljoprivrede, a za razliku od ostalih pretpristupnih fondova iz njega sredstva mogu dobiti izravno poljoprivrednici (koji su upisani u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava) i pravne osobe ako zadovolje određene uvjete. Cilj SAPARD programa u Republici Hrvatskoj bio je unapređenje poljoprivrednog sektora provedbom:

Mjere 1 - ulaganje u poljoprivredna gospodarstva i
Mjere 2 - unapređenje, prerade i trženje poljoprivrednih i ribljih proizvoda.

SAPARD se provodio na temelju Plana za poljoprivredu i ruralni razvitak za 2005.-2006. godine, a u skladu s Višegodišnjim sporazumom o financiranju između EU i RH. Provedba programa završila je 31. prosinca 2009. godine. Temeljem ukupno četiri javna

natječaja za prikupljanje ponuda isplaćena je potpora za 37 projekata. Iskorišteno je manje od 50% raspoloživih sredstava potpore.

Provedba SAPARD-a nastavljena je i proširena kroz IPARD program. IPARD je sastavni dio IPA-e (Insstrument for Pre-Accession Assistance – Instrument za pomoć u pretpristupnom razdoblju) program Zajednice koji je stupio na snagu 2007. godine, a trajati će do 2013. godine. Program IPA odnosno njegova peta sastavnica Ruralni razvoj IPARD - plan za poljoprivredu i ruralni razvoj baviti će se specifičnim nedostacima u ruralnim područjima, poljoprivrednoj proizvodnji i ribarstvu. Osposobljava zemlje kandidate da dostignu standarde Zajednice kako bi kada postanu članice mogle provoditi Zajedničku poljoprivrednu politiku i koristiti sredstva iz Strukturnih i Kohezijskih fondova Europske unije. Europska komisija ga je prihvatila 25. veljače 2008. godine. Od 2007.-2011. godine korisnicima će biti dostupno 179.000.000 EUR (1,3 milijarde HRK).

U skladu s IPA Uredbom omogućena je potpora Zajednice za održivu poljoprivredu i održive mjere ruralnog razvoja u pretpristupnom razdoblju i na osnovu SWOT analize socijalno - ekonomske situacije, poljoprivredno-okolišne situacije, LEADER pristupa, poljoprivrede i sektora ribarstva koju je napravilo Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja prepoznata su prioritetna područja razvoja IPARD programa:

- PRIORITET 1: Poboljšanje tržišne učinkovitosti i provedbe standarda Zajednice
- PRIORITET 2: Pripremne radnje za provedbu poljoprivredno-okolišnih mjera i lokalnih strategija ruralnog razvoja
- PRIORITET 3: Razvoj ruralne ekonomije.

Pomoć Zajednice kroz IPARD program doprinijeti će održivom razvoju ruralne ekonomije, poboljšanju socijalne situacije povećanjem prihoda u ruralnim područjima, uravnoteženju nejednakosti između regija, razvoju infrastrukture u ruralnim i ratom pogođenim područjima.

Zato je određen po jedan specifični cilj po prioritetnom području.

Tablica 14. Specifični ciljevi po odabranom prioritetu

Prioritet	**Specifični cilj**	**Odgovarajuća mjera**
1. Poboljšanje tržišne učinkovitosti i provedbe standarda Zajednice	Jačanje i poboljšanje poljoprivredne proizvodnje i tržišnog kapaciteta	Ulaganja u poljoprivredna gospodarstva kako bi ih se restrukturiralo i približilo standardima Zajednice
		Ulaganja u preradu i trženje poljoprivrednih i ribarskih proizvoda kako bi se te aktivnosti restrukturirale i približile standardima Zajednice
2. Pripremne radnje za provedbu poljoprivredno okolišnih mjera i lokalnih strategija ruralnog razvoja	Jačanje i poboljšanje kapaciteta provedbe obveznog pilot projekta o poljoprivrednom okolišu i pristup temeljen na LEADER-u	Radnje za poboljšanje okoliša i krajolika
		Priprema i provedba lokalnih strategija ruralnog razvoja
3. Razvoj ruralne ekonomije	Stvaranje boljih životnih uvjeta u ruralnim područjima poboljšanjem ruralne infrastrukture i promicanjem poslovnih aktivnosti	Poboljšanje i razvoj ruralne infrastrukture
		Diverzifikacija i razvoj ruralnih ekonomskih aktivnosti
Mjera potpore: Tehnička pomoć, informativne i promidžbene kampanje		

Izvor: MPRRR, IPARD program, Plan za poljoprivredu i ruralni razvoj 2007.-2013., Zagreb, lipanj 2009.

Ovi prioriteti s mjerama provoditi će se kao glavni instrumenti u okviru programa IPARD 2007.-2013. godine, Plan za poljoprivredu i ruralni razvoj.

3.5.2. Provedba LEADER-a u Republici Hrvatskoj

LEADER[12] pristup pretpostavlja lokalnu zajednicu s aktivnim pojedincima i udrugama kao pokretačima ruralnog razvoja. Iskustva iz pripreme regionalnih operativnih programa se smatraju važnim i korisnim kako bi se osigurala uspješna provedba LEADER pristupa u Hrvatskoj. Motivacija i vještina ključni su problemi kojima se treba baviti kako bi se stvorili preduvjeti za ruralni razvoj utemeljen na lokalnim resursima i inicijativama. Zato je stavljen naglasak na uspostavu Lokalnih akcijskih grupa (LAG-ova). Strategija za IPARD razdoblje temelji se na usmjeravanju dostupnih resursa na pripremu provedbe lokalnih strategija razvoja jačanjem kapaciteta i resursa, putem usavršavanja, radionica, informacija i promotivnih aktivnosti. LEADER pristup počiva na javno-privatnom partnerstvu, pripremi i provedbi lokalnih razvojnih strategija koju pripremaju lokalne akcijske grupe u provedbi inovativnog pristupa ruralnog razvoja.

Obuhvaća ruralna područja Hrvatske, a LAG će predstavljati ruralno područje koje ima više od 5.000 i manje od 150.000 stanovnika kao i manje gradove, te gradove s manje od 25.000 stanovnika. Teritorij LAG-ova će biti sastavni dio gospodarskog, društvenog i zemljopisnog stajališta i ne smije se teritorijalno poklapati s drugim LAG-ovima.
Za provedbu LEADER pristupa odgovorni su Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva, i ruralnog razvoja, IPARD agencija i LAG-ovi.
Primjena LEADER pristupa provodit će se kroz tri podmjere

1. Podmjera 1.: Stjecanje vještina i animiranje stanovništva na području LAG-a (cilj je osnivanje najmanje 5 LAG-ova)
2. Podmjera 2.: Provedba lokalnih razvojnih strategija
3. Podmjera 3.: Projekti suradnje (između osnovnih LAG-ova, nacionalnog i internacionalnog karaktera).

LEADER se razvio kao inicijativa u ranim devedesetim godinama da bi u svom 4. razdoblju, 2007.-2013. godine, pod nazivom Os LEADER-a postao sastavni dio

[12] Kratica izvedena iz francuskog izraza „Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale“ (veze između aktivnosti za razvoj ruralne ekonomije)

europske politike ruralnog razvoja. Pristup LEADER uključen je u provedbu ruralnog razvoja u Hrvatskoj kroz Program IPARD.

U promoviranju, pojašnjavanju i zagovaranju pristupa LEADER naglašenu ulogu imaju organizacije civilnog društva, posebno Hrvatska mreža za ruralni razvoj i njene članice. Pokretanje stanovništva na samoorganiziranje predstavlja glavnu osovinu programa LEADER putem osnivanja lokalne akcijske grupe (LAG). Dosadašnje iskustvo je pokazalo da proces pokretanja zajednice treba najprije započeti jačanjem samopoštovanja i svijesti o vlastitoj vrijednosti i vrijednosti područja u kojem živimo. Postepenim uvođenjem tehnika koje mogu koristiti motivirani pojedinci i dodjeljivanjem zadataka koje je moguće postići, jača njihova sigurnost u sebe.

Lokalnim akcijskim grupama se pored pete komponente IPA-e - ruralni razvoj otvaraju mogućnosti prijavljivanja projekata i na ostale komponente IPA-e primjerice druga komponenta - prekogranična suradnja, treća komponenta - regionalni razvoj, te četvrta komponenta - razvoj ljudskih potencijala.

Odabir LAG-ova za dobivanje potpore iz IPARD-a provodit će se prema propisanim postupcima. Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja odgovorno je za dovršenje pravnog okvira, a Agencija IPARD za provedbu postupaka.

U Republici Hrvatskoj do sada su osnovano 43 LAG-a, u kojima živi 1.320.000 stanovnika (oko 31.000 po LAG-u) ili 30% od ukupnog stanovništva, a pokrivaju površinu od 32.230 km² (oko 750 km² po LAG-u) ili 57% površine Republike Hrvatske. Osnivanjem LAG-ova koncentriraju se i sve bitne informacije na jednom mjestu pa tako pravovremeno pruža informacije o natječajima za dodjelu financijskih sredstava EU-a, savjetuje u svezi kandidiranja projekata, procjenjuje i odabire projekte koji će dobiti pisma preporuke LAG-a, to jest koji su u skladu s lokalnom razvojnom strategijom. Projekti s preporukom LAG-a dobivaju 30 od ukupno 100 bodova kod ocjenjivanja kandidiranih projekata za sredstva IPARD-a, uzmemo li u obzir da projekti kojima se odobravaju bespovratna sredstva obično prolaze sa 75 do 80 bodova, ti su bodovi od presudnog značaja.

Dokumentacija koja je potrebna za prijavu na natječaj nabrojana je u tablici 15

Tablica 15. Obvezni dokumenti za prijavu na natječaj za mjeru LEADER

1.	Izvadak iz registra udruga izdan od strane nadležnog ureda državne uprave (ne stariji od 15 na dan podnošenja prijave)
2.	Preslika osobne iskaznice odgovorne osobe
3.	Preslika osobne iskaznice voditelja LAG-a
4.	Preslika osobne iskaznice kontakt osobe (ukoliko je različito od reda 2.)
5.	Preslika osobne iskaznice članova upravljačkog tijela LAG-a
6.	Preslika diplome o završenoj stručnoj spremi, preslika radne knjižice i životopis voditelja LAG-a
7.	Odluka nadležnog tijela LAG-a o imenovanju voditelja LAG-a
8.	Službena odluka izdana od strane institucije/tvrtke za svakog imenovanog člana upravljačkog tijela LAG-a. Imenovani član može biti zaposlenik, volonter ili član institucije/tvrtke koju predstavlja.
9.	Lokalna razvojna strategija LAG-a
10.	Statut LAG-a
11.	Potpisan i ovjeren Ugovor s računovodstvenim servisom o obavljanju računovodstvenih usluga za LAG ili izjavu JLS-a da njena financijska služba obavlja računovodstvene usluge za LAG ili preslika Ugovora o radu ukoliko se radi o osobi zaposlenoj u LAG-u na poslovima računovodstva.
12.	Popis sudionika (ime i prezime, potpis, adresa, OIB, sektor iz kojega dolazi) koji su sudjelovali u izradi lokalne razvojne strategije
13.	Kartografski prikaz (topografski) LAG-a u omjeru 1:100000 s naznačenim granicama jedinica lokalne samouprave i pripadajućim naseljima (u papirnatom obliku i na CD-u)
14.	Popis naselja po jedinicama lokalne samouprave koja spadaju u područja s težim uvjetima gospodarenja (TUG)

Izvor: **http://enrd.ec.europa.eu** Ivan Ciprijan, MPRRR, studeni, 2012. (30.11.2012.)

Vremenski tijek provedbe mjere LEADER od javljanja na natječaj (s potpunom dokumentacijom) pa do realizacije, to jest do isplate sredstava je oko 240 dana i prikazan je u tablici 16.

Tablica 16. Vremenski tijek provedbe mjere LEADER

Aktivnosti	**ROK/TRAJANJE U DANIMA**
1. UGOVORANJE	Najkasnije 120 dana od dana zaprimanja potpune prijave LAG potpisuje ugovor
UKUPNO (1.)	**MAX 120 DANA**
2. ISPLATA	Zahtjev za isplatu se podnosi nakon isteka tri mjeseca. Odluka o isplati se izdaje maksimalno 30 dana od dana podnošenja potpunog zahtjeva za isplatu
UKUPNO (2.)	**MAX 120 DANA**
SVEUKUPNO (1. + 2.)	Maksimalno 240 dana od dana zaprimanja potpune prijave do primitka prvih sredstava od strane Agencije za plaćanje)

Izvor: **http://enrd.ec.europa.eu** Ivan Ciprijan, MPRRR, studeni, 2012. (30.11.2012.)

Procesi uključivanja lokalnog stanovništva i interesnih skupina u kreiranje i provedbu razvoja imaju slabu tradiciju u Hrvatskoj. Stoga je u provedbi ruralnog razvoja u nas posebno važan proces informiranja, poticanja i motiviranja ruralnih dionika sa svrhom uspostave LAG-ova.

3.5.3. Politika ruralnog razvoja u Republici Hrvatskoj nakon 2013. godine

Stupanjem u punopravno članstvo u Europskoj uniji, Republici Hrvatskoj otvoriti će se mogućnost korištenja strukturnih fondova Europske unije, uključujući i Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj. U ovom pretpristupnom razdoblju, korištenjem pretpristupnih fondova za poljoprivredu i ruralni razvoj, Republika Hrvatska stječe neophodno iskustvo kroz pripremu programa za poljoprivredu i ruralni razvoj koji

sadrže načela programiranja mjera ruralnog razvoja, njihove provedbe, praćenja, kontrole i ocjene, koja su važeća i za trenutne zemlje članice.

Programska priprema je ključ korištenja strukturnih fondova i o njoj će ovisiti realizacija mjera ruralnoga razvoja kojima će na raspolaganju biti oko 440 milijuna eura godišnje. Mjere ruralnoga razvoja za programsko razdoblje 2014.-2020. godine:

- prijenos znanja i pružanje savjetodavnih usluga
- uspostava proizvođačkih grupa
- ulaganja u dugotrajnu imovinu (poljoprivreda, prerada)
- sudjelovanje u sustavima kvalitete
- razvoj poduzetništva (mladi, mala poljoprivredna gospodarstva, diverzifikacija)
- ulaganja u infrastrukturu i obnovu sela
- ekološka poljoprivreda, poljoprivredno-okolišne mjere, Natura 2000, teži uvjeti gospodarenja, dobrobit životinja
- šumarstvo
- ublažavanje rizika u poljoprivredi
- jačanje suradnje (proizvodnja, prerada, prodaja, istraživanje, inovacije)
- LEADER.

Administracija ne može sama odraditi programiranje, pa Ministarstvo poljoprivrede očekuje pomoć gospodarstva i sektorskih udruženja u analizi stanja, detektiranju problema u sektorima, definiranju potrebnog sadržaja investicija za unapređenje konkurentnosti.

Do sada napravljeno za pripremu Republike Hrvatske za novo programsko razdoblje:[13]

- Povjerenstvo za izradu Programa ruralnoga razvoja
- izmjene Zakona o državnoj potporu poljoprivredi i ruralnom razvoju
- kontakt sa stručnim službama DG AGRI – Directorat E
- razrada 14 mjera (draft) za potrebe izrade softwarea u Agenciji za plaćanja
- smjernice za teže uvjete gospodarenja, studiju (javna nabava)
- Povjerenstvo za programiranje mjere dobrobiti životinja.

[13] www.hgk.hr Politika ruralnoga razvoja, Jurišić, Ž., MPRRR (01.12.2012.)

Ono što još treba činiti za pripremu Republike Hrvatske za novo programsko razdoblje:[14]

- od potpisivanja Pristupnog ugovora – sudjelovanje MPRRR u radnim tijelima Vijeća Europske unije i Europske Komisije (svojstvo promatrača) i praćenje događaja s novim propisima
- aktivacija rada Povjerenstva za izradu Programa ruralnoga razvoja od početka 2012. godine
- analiza stanja – do sredine 2012. godine
- prvi draft Programa ruralnoga razvoja – do konca 2012. godine (komunikacija s Europskom Komisijom)
- VRH usvaja Program ruralnoga razvoja – do sredine 2013. godine
- Hrvatska šalje Program ruralnoga razvoja Europskoj Komisiji na usvajanje – 01.06.2013. godine.

[14] www.hgk.hr Politika ruralnoga razvoja, Jurišić, Ž., MPRRR (01.12.2012.)

4. ZAKLJUČAK

Ekonomski razvoj ruralnih područja ne može se ostvariti usredotočenjem samo na poljoprivredni, šumarski ili ribarski sektor, odnosno ne smije se zanemariti sredina u kojoj se takva proizvodnja odvija. Dugoročni održivi razvoj ruralnih područja je strateški cilj gospodarskog razvoja, budući da i drugi gospodarski i društveni sektori imaju veliki utjecaj na razvoj ruralnih područja, na primjer infrastruktura, obrazovanje, promet i veze, razvoj malog i srednjeg poduzetništva, razvoj uslužnih djelatnosti, turizam, zaštita okoliša, zdravstvo i socijalna skrb, razvoj civilnog društva i tako dalje.

Ulaskom u Europsku uniju poljoprivrednici će morati ispunjavati razne uvjete iz područja zaštite okoliša, zaštite zdravlja ljudi, životinja i bilja, te dobrobiti životinja, ali s druge strane moći će koristiti značajne financijske potpore. O tome koliko dobro ćemo se pripremiti i kako dobro se organizirati ovisiti će koliko ćemo od raspoloživih sredstava uspjeti iskoristiti.

Europska pravila su uistinu zahtjevna i složena, ali Hrvatska se unatrag šest godina intenzivno priprema za njih i na sve ono što ju čeka u Europskoj uniji. Naučeno je da novčana sredstva koja Europska unija izdvaja u području poljoprivrede ne treba samo raspodijeliti već ih treba raspodijeliti u skladu s pravilima. Važan element je zaštita okoliša za koju su planirani dodatni poticaji.

Razvoj ruralnih područja jedan je od prioriteta zajedničke poljoprivredne politike, u koju Europska unija ulaže oko 45% svog proračuna. Ova je politika namijenjena i očuvanju okoliša, te osiguravanju odgovarajućih prihoda poljoprivrednicima diljem Europske unije. Putem zajedničke poljoprivredne politike Europska unija nastoji osigurati stabilnu opskrbu kvalitetnom hranom po pristupačnim cijenama, istovremeno omogućujući poljoprivrednicima odgovarajući prihod. Ovom se politikom potiče i ruralni razvoj kao i turizam, promocija tradicionalnih ruralnih obrta i kvalitetnih autohtonih proizvoda, uz brigu za očuvanje okoliša.

Hrvatska je kroz pretpristupne programe učila kako koristiti sredstva iz fondova Europske unije i usklađivala svoje zakonodavstvo jer cilj pretpristupnih programa i nije da riješe razvojne i sektorske probleme zemalja kandidata, nego njihovo

osposobljavanje za članstvo. Da li su pretpristupni programi ostvarili svoju ulogu u Republici Hrvatskoj, vidjeti će se tek kada Hrvatska postane članicom Europske unije, to jest koliko će biti sposobna koristiti sredstva Strukturnih fondova i Kohezijskog fonda.

5. LITERATURA

Knjige:

1. Frkić, I., Tomasović, D.: *Iskustva zemalja kandidatkinja s pretpristupnim programima PHARE, ISPA i SAPARD*, Zagreb, 2005.
2. Petrač, B.: *Agrarna ekonomika*, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2000.
3. Petrač, B., Zmaić, K.: *Veličina gospodarstva u funkciji robnosti poljoprivrednih proizvoda*, Osijek,
4. Tolić, S.: *Samozapošljavanje u funkciji regionalnog razvoja*, Doktorska disertacija, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2007., str. 81.
5. Tolić, S.: *Europska ruralna politika: podržavajući modul za preobrazbu hrvatskog društva*, Osijek, 2010.
6. Tolić, S., Zmaić, K., Pušić, S.: *Od zajedničke agrarne do zajedničke okolišne i ruralne politike*, Osijek, 2010.

Prezentacije:

1. *IPARD program, Plan za poljoprivredu i ruralni razvoj 2007.-2013.*, Zagreb, lipanj 2009.
2. Mavrek, K.: *Sapard program za Hrvatsku*, travanj 2012.
3. Mikuš, O., Ramani, D., Franić, R.: *Smjernice zajedničke poljoprivredne politike Europske unije nakon 2013. godine*, lipanj 2010.

Internet:

1. http://euroinfo.hr. (29.11.2012.)
2. http://enrd.ec.europa.eu. (30.11.2012.)
3. http://.mps.hr. (01.12.2012)
4. http://www.hmrr.hr. (03.12.2012.)
5. http://un.mvp.hr/images/05-o-hrvatskoj/5-4-grafika.jpg (11.01.2013.)
6. http://hr.wikipedia.org/wiki/hrvatske_županije (29.11.2012.)
7. http.//www.mrrfeu.hr. (02.12.2012.)
8. http://hcr.hr. (01.12.2012.)
9. http://www.odraz.hr (03.12.2012.)
10. www.//hgk.hr. (01.12.2012.)

11. http://pbiro.hr (27.12.2012.)
12. http://agr.unizg.hr. (29.11.2012.)

6. SAŽETAK

Ruralna područja čine više od 90% kopnenog dijela Republike Hrvatske u kojima žive oko 47% ukupnog stanovništva. Do sada sva nastojanja nisu donijela očekivane rezultate u kvaliteti života ruralnih zajednica, koje i dalje prati demografska depopulacija (iseljavaju se vitalne skupine stanovnika), gospodarsko nazadovanje, a razlike u infrastrukturi i uslugama između urbanih i ruralnih prostora postaju sve veće. Od 1995.godine strategije koje su usmjerene na razvitak hrvatske poljoprivrede ne bave se isključivo razvojem poljoprivrede kao djelatnosti, nego se odnose na cijeli ruralni prostor. Hrvatska je svoju ruralnu politiku prilagođavala i usklađivala sa smjernicama Europske unije, odnosno od kada je bila u mogućnosti koristiti predpristupne programe Europske unije svoju je poljoprivrednu i ruralnu politiku prilagođavala strateškim prioritetima tih predpristupnih programa. Korištenjem pretpristupnih fondova za poljoprivredu i ruralni razvoj, Republika Hrvatska stječe neophodno iskustvo kroz pripremu programa za poljoprivredu i ruralni razvoj koji sadrže načela programiranja mjera ruralnog razvoja, njihove provedbe, praćenja, kontrole i ocjene, koja su važeća i za trenutne zemlje članice. Da li su predpristupni programi ostvarili svoju ulogu u Republici Hrvatskoj, vidjet će se tek kada Hrvatska postane članicom Europske unije, to jest koliko će biti sposobna koristiti sredstva Strukturnih fondova i Kohezijskog fonda.

7. SUMMARY

Rural areas account more than 90% of the land area of the Republic of Croatia inhabited by about 47% of the total population. So far all efforts have not brought the expected results in the quality of life in rural communities, which continues to monitor the demographic depopulation (vital groups are emigrating population), economic decline, and differences in infrastructure and services between urban and rural areas are becoming larger. Since 1995 the strategies that are aimed for the development of Croatian agriculture do not deal only through the development of agriculture as a business, but for the entire rural area. Croatia has its rural policy adapted and harmonized with the European Union, and since has been able to use the pre-accession programs of the European Union's own agricultural and rural policies adapted strategic priorities of the EU pre-accession programs. Using the pre-accession funds for agriculture and rural development, Croatia gained vital experience through preparing programs for agriculture and rural development, which include the principles of programming of rural development measures, their implementation, monitoring, control and evaluation, which are valid for the current member states. Are the pre-accession programs in achieving their role in Croatia, will be seen only when Croatia joins the European Union, that is, how able will Croatia to use the resources of the Structural Funds and the Cohesion Fund.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, **Diplomski rad**
Poljoprivredni fakultet u Osijeku
Sveučilišni diplomski studij, smjer Agroekonomika

Ruralna politika u Republici Hrvatskoj

Ilija Bernatović

Sažetak:

Ruralna područja čine više od 90% kopnenog dijela Republike Hrvatske u kojima žive oko 47% ukupnog stanovništva. Do sada sva nastojanja nisu donijela očekivane rezultate u kvaliteti života ruralnih zajednica, koje i dalje prati demografska depopulacija (iseljavaju se vitalne skupine stanovnika), gospodarsko nazadovanje, a razlike u infrastrukturi i uslugama između urbanih i ruralnih prostora postaju sve veće. Od 1995.godine strategije koje su usmjerene na razvitak hrvatske poljoprivrede ne bave se isključivo razvojem poljoprivrede kao djelatnosti, nego se odnose na cijeli ruralni prostor. Hrvatska je svoju ruralnu politiku prilagođavala i usklađivala sa smjernicama Europske unije, odnosno od kada je bila u mogućnosti koristiti predpristupne programe Europske unije svoju je poljoprivrednu i ruralnu politiku prilagođavala strateškim prioritetima tih predpristupnih programa. Korištenjem pretpristupnih fondova za poljoprivredu i ruralni razvoj, Republika Hrvatska stječe neophodno iskustvo kroz pripremu programa za poljoprivredu i ruralni razvoj koji sadrže načela programiranja mjera ruralnog razvoja, njihove provedbe, praćenja, kontrole i ocjene, koja su važeća i za trenutne zemlje članice. Da li su pretpristupni programi ostvarili svoju ulogu u Republici Hrvatskoj, vidjet će se tek kada Hrvatska postane članicom Europske unije, to jest koliko će biti sposobna koristiti sredstva Strukturnih fondova i Kohezijskog fonda.

Rad je izrađen pri: Poljoprivredni fakultet u Osijeku
Mentor: doc. dr. sc. Tihana Sudarić

Broj stranica: 64
Broj grafikona i slika: 10
Broj tablica: 16
Broj literaturnih navoda: 21
Broj priloga: 0
Jezik izvornika: hrvatski

Ključne riječi: ruralna politika, programiranje, fondovi, prioriteti

Datum obrane:

Stručno povjerenstvo za obranu:

1. prof. dr. sc. Krunoslav Zmaić, presjednik
2. doc. dr. sc. Tihana Sudarić, mentor
3. doc. dr. sc. Snježana Tolić, član

Rad je pohranjen u: Knjižnica Poljoprivrednog fakulteta u Osijeku**,** Sveučilištu u Osijeku, Kralja Petra Svačića 1d.

BASIC DOCUMENTATION CARD

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, **Graduate thesis**
Faculty of Agriculture of Osijek
University Graduate Studies, course Agricultural Economics

Rural Politics in Republic of Croatia

Ilija Bernatović

Abstract:

Rural areas account more than 90% of the land area of the Republic of Croatia inhabited by about 47% of the total population. So far all efforts have not brought the expected results in the quality of life in rural communities, which continues to monitor the demographic depopulation (vital groups are emigrating population), economic decline, and differences in infrastructure and services between urban and rural areas are becoming larger. Since 1995 the strategies that are aimed for the development of Croatian agriculture do not deal only through the development of agriculture as a business, but for the entire rural area. Croatia has its rural policy adapted and harmonized with the European Union, and since has been able to use the pre-accession programs of the European Union's own agricultural and rural policies adapted strategic priorities of the EU pre-accession programs. Using the pre-accession funds for agriculture and rural development, Croatia gained vital experience through preparing programs for agriculture and rural development, which include the principles of programming of rural development measures, their implementation, monitoring, control and evaluation, which are valid for the current member states. Are the pre-accession programs in achieving their role in Croatia, will be seen only when Croatia joins the European Union, that is, how able will Croatia to use the resources of the Structural Funds and the Cohesion Fund.

Thesis performed at: Faculty of Agriculture in Osijek
Mentor: doc.dr.sc.Tihana Sudarić

Number of pages: 64
Number of figures: 10
Number of tables: 16
Number of references: 21
Number of appendices: 0
Original in: Croatian

Key words: rural politics, programming, funds, priorities

Date of thesis defence:

Reviewers:

1. prof. dr. sc. Krunoslav Zmaić, president
2. doc. dr. sc. Tihana Sudarić, mentor
3. doc. dr. sc. Snježana Tolić, member

Thesis deposited at: Library, Faculty of Agriculture in Osijek, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Kralja Petra Svačića1d.